

FOTBALLENS SAMFUNNSANSVAR

- FØR, UNDER OG ETTER FOTBALL-VM I QATAR

TID FOR HANDLING

Innholdsfortegnelse

Innledning	side 3
Sammendrag	side 4
Anbefalinger rundt boikott	side 4
Krav til FIFA rundt Qatar og sportsvasking	side 5
Anbefalinger til norsk fotball	side 6
Menneskeretts- og arbeidstakerutfordringer i Qatar	side 7
Hvordan NFF kan bidra til varige endringer i Qatar	side 9
NFFs og FIFAs ansvar for å bidra til varige endringer i Qatar	side 9
NFF må arbeide for varige endringer i FIFA	side 10
Hvordan NFF kan bidra til å hindre sportsvasking i fotballen	side 12
Behovet for å styrke NFFs plattform for arbeid med menneskerettighetene	side 13
Anbefalte virkemidler for å få gjennomslag	side 15
Boikott	side 15
Dialog og krav	side 18
On-site markeringer	side 18
Med det ekstraordinære forbundstinget inn i fremtiden	side 19
Tidslinjer for utviklingen i Qatar, FIFA og NFF	side 20
Utvalgets sammensetning	side 28
Utvalgets mandat	side 28
Oversikt utvalgets plenums møter	side 29
Rapporter/kilder/intervju liste	side 30

1. Innledning

Utvalget mener at fotball-VM aldri burde blitt tildelt Qatar i 2010. Med dette utgangspunktet er utvalget overrasket over den manglende viljen og evnen hos NFF og FIFA til raskt å stille tydelige krav til både arrangørene av mesterskapet og myndighetene i Qatar om at situasjonen for migrantarbeiderne i landet må forbedres. FIFA har vedtatt en ny policy som skal sikre at menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter blir ivaretatt i tiden fremover, men de har ikke levd opp til disse standardene når det gjelder å ta ansvar for å bedre situasjonen til arbeidstakerne i Qatar. Fraværet av tilstrekkelig handling i solidaritet med migrantarbeiderne var lenge en kollektiv svikt i den internasjonale fotballfamilien.

Den store internasjonale oppmerksomheten rundt fotball-VM har bidratt til internasjonalt press for juridiske reformer i Qatar. For utvalget har det vært viktig å belyse hvordan norsk fotball kan bidra til at VM brukes til å gjennomføre disse reformene slik at de vil gagne flest mulig migrantarbeidere mest mulig effektivt.

Utvalget har søkt å sammenstille relevant kunnskap, og på bakgrunn av dette komme med anbefalinger som det ekstraordinære forbundstinget nå må diskutere og ta stilling til. Målsettingen er at denne rapporten vil bistå idrettsdemokratiet å fatte en beslutning om hvordan norsk fotball best kan bidra til at internasjonal fotball tar et større samfunnsansvar før, under og etter VM i Qatar 2022. Utvalget har tolket mandatet fra NFFs styre til at vi i rapporten skal gi forbundstinget beslutningsgrunnlag for:

1. Hva er **problemet** med tildelingen av VM til Qatar, og hva ønskes endret?
2. **Virkemidler** for å lykkes med de ønskede endringene.
3. Hvordan **unngå sportsvasking** og behovet for å styrke norsk fotballs plattform for etterlevelse og styrking av menneskerettigheter.

For utvalget har det vært viktig å se på hvordan norsk fotball i fremtiden kan styrke sitt engasjement for å forhindre at fotballen misbrukes til politisk skjønning, men istedenfor utnytter sitt fulle potensiale til å være en positiv kraft for det norske og internasjonale samfunnet.

Gitt den relativt korte tiden fra utvalget begynte sitt arbeid til en rapport skulle overleveres til NFFs styre og det ekstraordinære fotballtinget, besluttet utvalget å dele seg i arbeidsgrupper med spesifikke oppgaver for en mest mulig effektiv innhenting og bearbeiding av relevant informasjon. Gruppene har hatt 18 møter i plenum. I tillegg kommer diverse gruppemøter.

Tildelingen av VM til Qatar har medført en nasjonal og internasjonal debatt med sterke meninger. Utvalget har i sitt arbeid søkt å basere seg på fakta, men det er uunngåelig at også subjektive vurderinger er lagt til grunn i noen av anbefalingene. Dette kommer spesielt til uttrykk i anbefalingene om virkemidler norsk fotball må ta i bruk for å nå målsettingene som utvalget er enige om.

Som de fleste fotballkamper har idrettsdiplomati et usikkert utfall. I likhet med fotballen er suksess avhengig av grundige forberedelser, kompetanse, god dømmekraft og at man spiller hverandre gode. Utvalget har i sine vurderinger vektlagt betydningen av å foreslå tiltak som påvirker flest mulig til felles handling. Alenegang i idrettsdiplomati blir fort redusert til symbolpolitikk.

Utvalget håper det vil være mulig å samle hele den norske idrettsbevegelsen rundt en felles plattform og felles mål i disse verdspørsmålene. Norsk idrett har til sammen 250 representanter i internasjonale posisjoner, men ikke en samlet forståelse av målsettinger i vårt internasjonale arbeid.

Avslutningsvis ønsker utvalget å berømme de enkeltpersoner som har tatt initiativ til å bringe denne debatten høyt på den nasjonale og internasjonale agenda. Dere har gjort en viktig forskjell og bidratt til at menneskerettigheter blir en del av fotballen og ikke et separat spørsmål som idretten kan påvirke fra utsiden. Nå er det opp til idrettsdemokratiet og det ekstraordinære forbundstinget å avgjøre hvilke verdivalg norsk fotball skal ta. Valg som vil ha betydning i lang tid og langt utenfor Norges grenser.

2. Sammendrag

Utvalgets anbefaling rundt boikott

Flertallet i utvalget, bestående av 12 medlemmer, mener en boikott av VM ikke er det mest effektive virkemiddelet for å styrke menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter i Qatar. En boikott vil heller ikke være det mest effektive virkemiddelet for å påvirke FIFA til å innføre varige endringer for å fremme økt respekt for menneskerettigheter. Dette synet er basert på gjennomgang av fakta, intervjuer og ekspertutredninger.

Flertallet legger til grunn at mens det er lite sannsynlig at en boikott vil bidra til varige endringer i hverken Qatar eller FIFA, er det risiko for at det vil medføre at norsk fotball mister innflytelsesmuligheter i en tid hvor internasjonal fotballs verdigrunnlag er under press.

Flertallet vektlegger internasjonale arbeidstakerorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner sine uttalelser om at videre dialog med tydelige krav er nødvendig for at reformene skal implementeres og komme alle migrantarbeiderne til gode.

Flertallet i utvalget anbefaler derfor at forbundstinget vedtar klare krav og forventninger til FIFA og arrangøren i Qatar om gjennomføring av de viktige reformene som skal sikre alle migrantarbeidere i Qatar et arbeidsmiljø som ikke er skadelig og farlig for helsen, samt akseptable boforhold og lønnsvilkår. Dette mener flertallet er viktig for å bidra til at de vedtatte reformene i Qatar gjennomføres, noe som burde være en forutsetning for hele den internasjonale fotballfamiliens deltakelse i VM.

Flertallet i utvalget minner om at det er forbundsstyrets ansvar å gjennomføre beslutningene forbundstinget fatter. Flertallet mener Etisk komité vil være en viktig kontrollinstans for å vurdere om beslutningene fra tinget som angår menneskerettighetsarbeid er tilfredsstillende gjennomført av NFF. Gjennom dialog med de store, internasjonale arbeidstaker- og menneskerettighetsorganisasjonene som er til stede i Qatar vil komiteen også kunne løpende vurdere situasjonen i landet. Viktige momenter vil være:

- At arbeiderne får innfridd det de har krav på, herunder utbetalt opparbeidet lønn.
- At fri presse har adgang til landet.
- At gjennomføringen av reformene for å styrke migrantarbeidernes rettigheter i Qatar ikke reverseres.

Etisk komité må rapportere skriftlig kvartalsvis til forbundets styre, som må gjøre denne rapporten offentlig tilgjengelig på www.fotball.no. Etisk komité må også gi sine vurderinger om menneskerettighetsarbeidet til NFF til hvert forbundsting, det første i mars 2022.

Gitt den dypt kritikkverdige og usikre situasjonen for migrantarbeiderne i Qatar, mener utvalgsmedlemmene Kjersti Løken Stavrum og Tom Høgli at det må gjøres en separat utredning av forholdene i landet like før avspark. Faren for nye avsløringer av kritikkverdige forhold frem til desember 2022 er reell. Disse medlemmene mener dette vil kunne stille avviklingen av selve mesterskapet og fotballfamilien i en ny forlegenhet. På bakgrunn av den unnfalldenhet som er vist så langt fra FIFA og NFF og derfor sviktende tillit til arbeidet videre, er det naturlig at Etisk komité leder denne utredningen og gir sin vurdering i en offentlig tilgjengelig rapport kort tid før mesterskapet.

Et mindretall i utvalget, bestående av 2 medlemmer, ønsker at forbundstinget vedtar en boikott av verdensmesterskapet om det foregår i Qatar. Dersom mesterskapet blir flyttet til et annet arrangørland hvor det ikke er dokumentert systematiske og grove menneskerettighetsbrudd vil Norge delta om vi kvalifiserer oss. Det er viktig at Norge ikke godtar at fotballen blir brukt til å legitimere brudd på menneskerettighetene, brudd på fotballens verdier og renvaske diktaturer.

Norsk fotball har et selvstendig ansvar for å stå opp for det som er rett. Det går en grense for hva norsk fotball kan være deltagende i. Mindretallet mener at det ikke har blitt gjennomført gode nok endringer hverken i Qatar eller FIFA til at det er moralsk forsvarlig å delta i mesterskapet om det foregår i Qatar. Vi mener det ikke er noe som tilsier at Qatar vil greie, eller er villige til, å gjennomføre gode nok endringer i landet til at vi mener det er greit å delta i VM i Qatar. Mindretallet mener det er tydelig at reformene som er vedtatt i Qatar ikke er gjennomført på bakken. Mindretallet er uenige med flertallet i at en boikott vil sette Norge på sidelinjen for endringer i FIFA. En boikott er det mest kraftfulle virkemidlet vi har og vil få stor internasjonal oppmerksomhet og kan være med på å kreve en ny standard for hva fotballen kan være med på i og utenfor FIFA.

Mindretallet mener at det er bekymringsfullt å oppleve at moralen i internasjonal fotball flyttes stegvis bort fra det som burde være våre standarder. Vi opplever at arbeidstakeres rettigheter er særdeles kritikkverdig, mens kapitalsterke aktører får sine interesser styrket. VM 2022 og Superligaen er eksempler på hendelser der penger og maktfulle personer får prege fotballen i altfor stor grad. Derfor er protestene mot VM 2022 et klart uttrykk for at nok er nok. Derfor er det nå viktig at Norge tar et tydelig standpunkt og setter agendaen i internasjonal fotballpolitikk fremover.

Utvalgets anbefalinger om krav til FIFA for å bedre situasjonen i Qatar og unngå fremtidig sportsvasking

Tildelingen av mesterskapet til Qatar utfordrer fotballens evne til å ta samfunnsansvar. Mange migrantarbeidere i Qatar arbeider og lever under uakseptable forhold. Ifølge internasjonale arbeidstakerorganisasjoner er de største utfordringene i Qatar i dag knyttet til byggeplasser som ikke er en del av VM-utbyggingene, men utvalget mener fotballen har et ansvar for å overføre standarden fra VM-utbyggingen til hele byggebransjen og andre deler av arbeidslivet i Qatar. Siden 2010 har myndighetene i Qatar vedtatt viktige reformer som skal bidra til dette, men internasjonale arbeidstaker- og menneskerettighetsorganisasjoner er enige om at utfordringen fremover ligger i gjennomføringen av disse.

FIFAs standpunkt var lenge at de ikke har ansvar for arbeidsforhold ved bygging av stadioner i vertslandene. De ble klaget inn til OECDs klageorgan i Sveits i 2015 for brudd på migrantarbeideres rettigheter i Qatar, og dette ble starten på en lang rekke endringer i FIFAs politikk. Dette inkluderer vedtakelsen av en policy om menneskerettigheter og endringer i tildelingskriterier for mesterskap. Tydelige kriterier for tildeling av mesterskap, samt prosedyrer som sikrer etterlevelse av disse, er en nødvendig forutsetning for å forhindre sportsvasking. I 2016 besluttet FIFA å ta inn en klausul om menneskerettigheter i sine vedtekter og annonserte at menneskerettigheter vil bli integrert i tildelingskriteriene for VM 2026.

Et viktig tiltak FIFA gjennomførte i perioden 2017-2020 var etableringen av en uavhengig, rådgivende menneskerettighetskomite. Komiteens sluttrapport gir viktige anbefalinger til FIFAs videre arbeid og utvalget har vektlagt dette i sitt arbeid.

Utvalget forventer at NFF:

- Umiddelbart reagerer overfor FIFA når NFF blir kjent med nye alvorlige hendelser i Qatar, for å be dem bruke FIFAs påvirkningskraft mot Supreme Committee og myndighetene i Qatar for å oppnå raskest mulig endring.
- Ber FIFA arbeide opp mot myndighetene i Qatar for å opprette styrkede inspeksjonsmekanismer for raskt å oppdage og stoppe misbruk av arbeidstakere.
- Bli tydeligere i kravene til at FIFA aktivt tar ansvar for at arbeidere som bygger stadioner og infrastruktur knyttet til VM i Qatar får det de har krav på. FIFA bør også bruke sin påvirkningskraft for migrantarbeideres vilkår generelt i Qatar. Blant annet gjennom å arbeide for retten til å organisere seg.
- Støtter oppstarten av et ressurscenter for migrantarbeidere som er under etablering, ved å gå inn med startkapital, og sterkt oppfordre FIFA til å gjøre det samme.
- Krever at myndighetene i Qatar iverksetter tilstrekkelige tiltak for at LHBTQ+ personer skal føle seg velkomne og trygge som deltakere eller gjester i VM.
- Setter krav til FIFA om at en permanent, uavhengig menneskerettighetskomité blir en sentral del av FIFA-strukturen, med medlemmer som er nominert av internasjonalt anerkjente menneskerettighetsorganisasjoner. I tillegg er et større fokus på uavhengighet også helt nødvendig ved nominasjoner til alle uavhengige organer i FIFA.
- Får en forpliktende bekreftelse fra FIFA om at tildelingskriterier som ble besluttet i 2016 skal gjelde alle fremtidige mesterskap i FIFAs regi, både for herrer og kvinner og på klubbnivå. NFF bør også arbeide for en bestemmelse om at fremtidige tildelinger vil bli trukket tilbake dersom arrangørlandet ikke møter konkrete krav om endring innen en gitt tidsramme.
- Ber FIFA kreve en garanti fra myndighetene i Qatar om at fri presse får adgang til landet og fasilitetene før under og etter mesterskapene. Dette er særlig viktig for å kvalitetssikre informasjon og oppfølging av forholdene i landet og innebærer enkel tilgang til visum for alle journalister som ønsker det.
- Stiller krav til FIFA om kvartalsvise rapporteringer til alle forbundene om forberedelsene til mesterskapet, med klare måleparametere.
- Tar initiativ til at Norges Idrettsforbund og Norges Olympiske Komite gjennomfører en inkluderende prosess for å enes om hvordan vi sammen kan bygge og gjenoppbygge tillit til idrettens internasjonale

verdigrunnlag, gjennom konkrete grep og tiltak som skal hindre sportsvasking og bidra til å styrke menneskerettigheter.

Utvalgets anbefalinger om behovet for å styrke NFFs plattform for arbeidet med menneskerettigheter;

Utvalget synes det er bemerkelsesverdig lite fokus generelt på menneskerettigheter og arbeidstakeres rettigheter i NFFs arbeid, til tross for norsk fotballs store internasjonale kontaktflate. Risikoen er stor for at landslagene og klubber spiller kamper eller har treningsleir i land med store menneskerettighetsutfordringer, og da er det oppsiktsvekkende at det ikke synes å være større fokus på aktsomhetsmetodikk og risikoanalyser i NFF. Norsk fotballs arbeid for å styrke respekten for menneskerettighetene må gjennomsyre alle ledd i organisasjonen, men det største ansvaret påhviler ledelsen.

Utvalget mener ledelsen i NFF i fremtiden må ha et større fokus på hvordan man bedre kan få gjennomslag for norske fotballinteresser i UEFA og FIFA. For at Norge skal ha legitimitet og kraft i den internasjonale påvirkningen av FIFA, UEFA og andre forbund, mener utvalget det er viktig at norsk fotball vedtar retningslinjer for hvordan norsk fotball ved forbund, kretser, klubber og ledere skal forholde seg til problemstillinger innen menneskerettigheter. Utvalget vil også anbefale en gjennomgang av Etisk komites mandat og funksjon for å gi komiteen et kontrollansvar for de tiltak forbundstinget vedtar skal gjennomføres for å styrke menneskerettighetsarbeidet. Komiteen bør også gis et ansvar for å rapportere til forbundstinget om utviklingen i Qatar og om de nødvendige reformene der reverseres.

Utvalget forventer at NFF:

- Setter arbeidet for menneskerettigheter langt tydeligere på egen agenda. Dette innebærer blant annet å forankre i Fotballforbundets strategi at respekt for menneskerettighetene er en sentral del av norsk fotballs internasjonale interesser. Arbeid med denne tematikken må også rapporteres til forbundstinget og i årsrapporten.
- Utarbeider en helhetlig strategi for hvordan norsk fotball kan styrke egen deltakelse og påvirkningskraft i internasjonale fora og utvalg for å øke gjennomslagsevnen for norsk fotballs prioriteringer, spesielt arbeidet for menneskerettigheter, deltakelse og likestilling, og mot sportsvasking og korrupsjon. NFF bør nedsette et utvalg som skal foreslå retningsgivende regelverk for norsk fotball innenfor menneskerettighetsspørsmål.
- Gjennomgår Etisk komites mandat og funksjon og gir denne et kontrollansvar for de tiltak forbundstinget vedtar skal gjennomføres for å styrke menneskerettighetsarbeidet. Dette innebærer en rapportering til forbundstinget om gjennomføringen av beslutningene, i første omgang til det ordinære forbundstinget i 2022. For å sikre at Etisk komité har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å ivareta denne ekstra pålagte oppgaven, oppfordrer utvalget det ekstraordinære tinget til å vurdere et vedtak om å utvide antallet medlemmer.
- Blir medlem av UN Global Compact og arbeide for at FIFA gjør det samme.
- Sikrer at NFF opptre som en «ansvarlig kunde» ved norsk deltakelse internasjonalt gjennom å velge leverandører som kan vise at de arbeider aktivt for ikke å bli involvert i grove menneskerettighetsbrudd/brudd på arbeidstakeres rettigheter.
- Innfører rutiner for at spillere og støtteapparat på landslagene og klubb lag får tilbud om en grundig innføring i menneskerettighetssituasjonen i landene de skal besøke for å skape trygghet og legge til rette for informerte, individuelle valg rundt bl.a. bruk av ytringsfrihet.

3. Menneskeretts- og arbeidstakerutfordringer knyttet til VM i Qatar

[Referanse til bakgrunnsnotat om arbeidsforholdene i Qatar \(se nettversjon\)](#)

BWI

The Building and Wood Workers' International (BWI), er en internasjonal arbeidstakerorganisasjon som fremmer interessene til arbeidstakere innenfor bygnings- og trearbeiderbransjen. BWI består av 351 fagforeninger som representerer 12 millioner medlemmer i 127 land. BWI har vært til stede i Qatar siden 2010 for å sikre gjestearbeiderne bedre bo- og arbeidsforhold.

Arbeidstakerrettigheter

Det er stater som har hovedansvaret for å beskytte menneskerettigheter, inkludert arbeidstakerrettigheter. Dette er lagt fast i internasjonal rett i konvensjoner, som er avtaler som stater velger eller ikke velger å inngå. Etterlevelsen skal sikres gjennom at statene vedtar lover og har domstoler og myndigheter som arbeider for å beskytte menneskers rettigheter. Rettighetene tilkommer ikke bare statens borgere, men også de som befinner seg på statens territorium. I Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) har medlemmene bestemt at gjennom å være medlem i organisasjonen er statene automatisk bundet av ILOs samtlige åtte kjernekonvensjoner (om barnarbeid, tvangsarbeid, diskriminering og organisasjonsfrihet og kollektive forhandlinger). Qatar er medlem i ILO.

De viktigste tiltakene innført i Qatar siden 2015

De viktigste tiltakene myndighetene i Qatar har innført siden 2015:

- «The Domestic Workers Law», som fastsetter begrensning på arbeidstid, obligatoriske daglige pauser, en ukentlig fridag og betalt ferie.
- Ikke lenger lov til å losjere inn mer enn 4 arbeidere i samme rom.
- Egne komiteer for å løse arbeidstvister (Labour Committees) for å forbedre arbeidernes rettssikkerhet
- Innføring av bøter og fengselsstraff for tilbakeholdt lønn (lønnstyveri), samt et fond med hensikt å støtte og fremskynde utbetalingen av ubetalt lønn.
- En ikke-diskriminerende ny minstelønn (skal implementeres i 2021)
- Vedtatt lovgivning for å fjerne de mest problematiske og restriktive elementene i kafala-systemet, inkludert fjerning av kravene til arbeidstakere for å få utgangstillatelse og sertifikater uten innvendinger for å bytte arbeidsgiver.
- Ratifisering av to sentrale internasjonale menneskerettighetsavtaler, selv om Qatar forbeholdt seg retten til å ignorere noen av de sentrale forpliktelsene, inkludert arbeidernes rett til å danne og slutte seg til fagforeninger.
- Vedtatt ny lovgivning for bedre å beskytte arbeidstakere mot varmemstress i sommermånedene.

Kafala-systemet

Kafala-systemet brukes til å kontrollere migrantarbeidere, hovedsakelig i bygg- og anleggsbransjen, i Gulf-landene. Systemet krever at alle ufaglærte arbeidere har en sponsor i landet, vanligvis arbeidsgiveren, som er ansvarlig for visum og arbeiderens juridiske status. Dette systemet er blitt sterkt kritisert av menneskerettighetsorganisasjoner for å utnytte arbeiderne, fordi arbeidsgiverne fratar dem passet og utnytter dem uten stor risiko for juridiske konsekvenser.

Etter FIFAs tildeling i 2010 av fotball-VM til Qatar har det vært rettet kritikk mot dette valget, spesielt begrunnet i mangelen på rettighetsbeskyttelse i landet, at tildelingen av mesterskapet ikke var basert på sportslige premisser, at denne var en del av «sportsvasking» for å styrke anseelsen til Qatar internasjonalt, og det har vært hevdet fra ulike medier at det fant sted korrupsjon i forbindelse med tildelingen.

Utvalget har sett på både forholdene knyttet til byggingen av VM-anleggene og annen infrastruktur knyttet til mesterskapet. Det er av utvalgets oppfatning at forholdene på anleggene er bedre enn i resten av landet. Myndighetene i Qatar gjør gjeldende at antall dødsfall direkte knyttet til bygging av VM-stadion i perioden fra 2010 til 2019 er 37, hvorav 34 av disse er registrert som ikke-arbeidsrelaterte.

Forholdene for migrantarbeidere i Qatar ble fremhevet av The Guardian i en artikkel fra februar 2021, hvor det totale antallet migrantarbeidere som har dødd i Qatar i det samme tidsrommet er anslått til 6.500. Fra medisinsk hold er det påpekt at det høye antallet unge menns ikke-arbeidsrelaterte dødsfall som er tilskrevet hjerte- og karsykdommer, sannsynligvis skyldes dødelige hetslag forårsaket av arbeid i høy varme og at det dermed har sammenheng med kritikkverdige forhold mange av arbeiderne både jobber og lever under.

Det er uheldig at det figurerer ulike tall for arbeidsrelaterte dødsfall og at de ikke gir grunnlag for å sammenligne med andre land og situasjoner. ILOs statistikk fra 2020 sier at arbeidsrelaterte dødsfall i Qatar i løpet av 10 måneder var 43, et tall som ligger betydelig lavere enn det the Guardian hevder, men også betydelig høyere enn det myndighetene i Qatar viser til.

Human Rights Watch, Amnesty International og FN, gjennom Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO), er blant dem som gjentatte ganger har varslet om kritikkverdige forhold for mange migrantarbeidere i Qatar. Deriblant krevende og langvarig arbeid i farlig høye temperaturer, lav eller manglende lønn, manglende anerkjennelse av fagforeninger og dårlige boforhold. I tillegg har arbeiderne, i likhet med andre migrantarbeidere i Gulf-området, vært underlagt det såkalte Kafala-systemet. Dette har hindret dem å reise ut av landet eller bytte jobb, uten først å innhente tillatelse fra arbeidsgiver. Dette er utfordringer som forsterkes av at byggebransjen i Qatar består av ca. 99 % migrantarbeidere. Utvalget har funnet at lovendringen som gir arbeidere rett til å skifte arbeidsgiver har hatt effekt. Etter at loven trådte i kraft i september 2020, er det ifølge offisielle tall over 70.000 som har benyttet seg av denne retten. ILO bekrefter at det er et høyt antall arbeidstakere som etter lovendringen har byttet jobb, og selv om dette må anses være et tegn på sterk misnøye, skaper slike overflyttinger et virkningsfullt insitament for arbeidsgivere til å behandle arbeiderne godt - for å sikre kontinuerlig drift og hindre kostnadskrevenende utskiftninger i arbeidsstyrken. På denne måten genererer konkurransen om arbeiderne positive endringer.

Utvalget anerkjenner at Qatar har innført konkrete tiltak og viktige lovendringer for å forbedre forholdene for migrantarbeidere og avskaffe Kafala-systemet, men legger til grunn at det er langt igjen før dette er gjennomført i hele landet, slik organisasjoner som Amnesty understreker. Behovet for styrket gjennomføring understrekes også sterkt av arrangøren i Qatar (Supreme Committee).

Utvalget har lagt vekt på BWIs rapporter om at det internasjonale påvirkningsarbeidet opp mot VM-arrangørene har gitt resultater og at helse og sikkerheten ved stadionene er blitt forbedret og bekreftet ved inspeksjoner. Dødsfall tilknyttet byggingen av VM-stadionene er derfor langt lavere enn i Qatar sett under ett. Dette bekrefter BWIs konklusjon om at VM-arrangørene har sikret gjestarbeiderne bedre arbeidsforhold enn standarden i resten av landet. Samtidig vil utvalget påpeke at både arrangøren og FIFA også må ta ansvar for forholdene til migrantarbeiderne som er knyttet til bygging av annen infrastruktur relatert til fotball-VM.

Selv om de største utfordringene i Qatar er knyttet til byggeplasser som ikke er en del av VM-utbyggingene, mener utvalget at fotballen og FIFA har et større samfunnsansvar. Flere av utvalgets anbefalinger til det ekstraordinære fotballtinget er derfor tiltak som skal bidra til å «overføre» standarden fra VM-utbyggingen til hele byggebransjen og andre deler av arbeidslivet i Qatar.

I møte med denne utfordringen er det betryggende at både BWI, ILO, International Trade Union Confederation (ITUC) og Amnesty er samstemte i betydningen av forbedringene som har blitt innført i Qatar siden de ble tildelt VM, i tillegg til hva som er de viktigste utfordringene fremover. Samtlige ressurspersoner utvalget har snakket med har påpekt at hovedutfordringene fremover ligger i implementering og etterlevelse av de reformer og forbedringene som nå er igangsatt. Utvalget vil understreke at FIFA har mulighet til, og et ansvar for, å sikre at disse ikke forblir papirreformer, men reformer som fører til bedre forhold for alle arbeidstakerne i landet, også etter at VMs flomlys er slått av. Dette må inkludere et arbeidsmiljø som ikke er skadelig og farlig for helsen til arbeiderne, samt

akseptable boforhold og lønnsvilkår. Her må også NFF ta et tydeligere ansvar og arbeide aktivt med konkrete tiltak som støtter opp om det felles internasjonale presset fra aktører i og utenfor fotballen.

4. Hvordan NFF kan bidra til varige endringer i Qatar og FIFA

[Referanse til notat om FIFAs prosesser og etterlevelse for å håndtere menneskerettighetsutfordringer. \(se nettsversjon\)](#)

NFFs og FIFAs ansvar for å bidra til varige endringer i Qatar

Arrangøren av fotball-VM 2022.

The Supreme Committee for Delivery and Legacy (SC) ble dannet i 2011 og er ansvarlig for Qatars planlegging av mesterskapet. Dette inkluderer bygging av stadioner og annen infrastruktur som er nødvendig. En del av ansvaret til SC er å sikre at det første fotball-VM i et arabisk land har et etterlatt avtrykk i regionen preget av bærekraftig økonomi, utdanning og sosial utvikling.

Umiddelbart etter at Qatar ble tildelt fotball-VM 2022, engasjerte internasjonal fagbevegelse seg og stilte fem konkrete krav for at Qatar fortsatt skulle kunne få arrangere fotball-VM 2022:

1. Avskaffelse av kafala-systemet.
2. Respekt for faglige rettigheter.
3. Innføring av en minstelønn.
4. Innføring av et meklingsinstitutt.
5. Samarbeid med ansvarlige internasjonale rekrutteringsbyråer.

Målsettingen til fagbevegelsen var varige endringer i hele landet, men i første omgang var fokuset på samarbeid med arrangørene av mesterskapet. Etter mer enn to års forhandlinger ble en intensjonsavtale (MoU) undertegnet i november 2016 mellom den internasjonale arbeidstakerorganisasjonen for bygnings- og trearbeiderbransjen (BWI) og arrangørkomiteen (Supreme Committee - SC). Avtalen ga BWI adgang til inspeksjoner av helse og sikkerhet ved utbyggingene. BWIs adgang har så blitt gradvis utvidet til også omfatte mer generelle arbeidstakerrettigheter.

FIFAs standpunkt var lenge at de ikke hadde ansvar for arbeidsforhold ved bygging av stadioner i vertslandene. Saken der FIFA ble klaget inn av BWI til OECDs klageorgan i Sveits i 2015 for brudd på migrantarbeideres rettigheter i Qatar, ble et vendepunkt og et eksempel på hvordan FIFAs politikk er blitt endret på flere sentrale områder etter eksternt påvirkning.

I januar 2020 lanserte FIFA, sammen med arrangøren i Qatar, World Cup Qatar 2022 LLC (Q22), en plan som skal sikre at det ikke skjer brudd på menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter før og under VM 2022. I henhold til denne skal FIFA stille kritiske spørsmål, mens SC og Q22 er de som aktivt skal implementere policyene gjennom å stille krav til leverandører, samt overvåke og aktivt håndtere alvorlige arbeidsforhold. En viktig del av planen er kartleggingen av risikoer knyttet til ulike leveranser til VM 2022.

Utvalget mener FIFA har tatt for lite ansvar for forholdene til arbeidstakerne i Qatar, også de arbeidstakerne som er direkte tilknyttet byggingen av stadionene. Til tross for at det er FIFA som er ansvarlig for mesterskapet, er det grunn til å stille spørsmål i hvor stor grad de positive endringene for migrantarbeidere kan tilskrives FIFA. Endringer synes i stedet primært å ha skjedd på initiativ fra arrangørkomiteen i Qatar (Supreme Committee) etter press fra det internasjonale samfunnet.

Utvalget finner det meget uheldig at NFFs øverste ledelse i 2010 uttalte at tildelingen til Qatar var riktig, og at NFF først i 2013 for første gang uttrykte bekymring over manglende respekt for menneskerettigheter og

arbeidstakerrettigheter i Qatar. Utvalget ønsker å understreke at vedtaket NFFs styre fattet i 2016 om å samarbeide med LO og UD for å påvirke forholdene til migrantarbeiderne, var viktig, men vedtaket kom for sent. Utvalget mener at NFF også kunne og burde vært klarere i kravene overfor FIFA. Strategien om et tett nordisk samarbeid var riktig for å kunne bruke andres nettverk inn mot UEFA og FIFA, men viste også at NFF ikke har prioritert å bygge egne relasjoner og posisjoner det siste tiåret.

Utvalget mener NFF både sammen med Norden og med en tydelig egen stemme, må stille klare krav til FIFA om at de aktivt arbeider opp mot myndighetene i Qatar for å forplikte dem til å gjennomføre, videreføre og utvide reformene etter VM. Dette vil også være viktig for at den positive utviklingen i Qatar skal fortsette å ha ringvirkninger i regionen, slik flere av utvalgets intervjuobjekter har påpekt. For å lykkes med en varig styrking av menneskerettighetene og arbeidstakerrettighetene må FIFA bidra aktivt i et bredt og samlet engasjement med ulike internasjonale aktører som Amnesty, internasjonal fagbevegelse, FN og næringslivet.

Utvalget anbefaler at NFF:

- Umiddelbart reagerer overfor FIFA når NFF blir kjent med nye alvorlige hendelser i Qatar, for å be dem bruke FIFAs påvirkningskraft mot Supreme Committee og myndighetene i Qatar for å oppnå raskest mulig endring.
- Ber FIFA arbeide opp mot myndighetene i Qatar for å opprette styrkede inspeksjonsmekanismer for raskt å oppdage og stoppe misbruk av arbeidstakere.
- - Arbeider for at FIFA stiller krav til myndighetene i Qatar om at migrantarbeidernes rettssikkerhet forbedres gjennom mekanismer som sikrer at arbeidsgivere som utnytter arbeidstakerne blir holdt til ansvar.
- Utfordrer FIFA til ytterligere tiltak for å sikre respekt for arbeidernes rett til å organisere seg i foreninger.
- Støtter oppstarten av et ressurscenter for migrantarbeidere som er under etablering, ved å gå inn med startkapital, og sterkt oppfordre FIFA til å gjøre det samme.
- Krever at FIFA tar en aktiv rolle for å bidra til at arbeidere som har vært engasjert i bygging av stadion og infrastruktur tilknyttet VM i Qatar får det de har krav på. Dette innebærer blant annet at FIFA må holdes informert av Supreme Committee om mislighold, og følge opp Supreme Committees arbeid med de berørte arbeiderne.
- Ber FIFA kreve en garanti fra myndighetene i Qatar om at fri presse må ha adgang til landet og fasilitetene før under og etter mesterskapet. Dette innebærer enkel tilgang til visum for alle journalister som ønsker det. Pressens rolle er særlig viktig for å kvalitetssikre informasjon som gis og oppfølging av forholdene i landet.
- Krever at myndighetene i Qatar iverksetter tilstrekkelige tiltak for at LHBTQ+ personer skal føle seg velkomne og trygge som deltakere eller gjester i VM.

NFF må arbeide for varige endringer i FIFA

Prinsippet om aktsomhet (due diligence)

Ettersom selskaper ofte har stor innvirkning på menneskers livssituasjon, har man på internasjonalt nivå laget standarder for selskapers ansvar for menneskerettigheter. I 1999 ble FNs Global Compact etablert, som legger fast hovedprinsipper for selskapers ansvar og som selskaper kan signere. FN og OECD (som er to mellomstatlige organisasjoner) har deretter etablert et felles rammeverk for hvordan selskaper (slik som FIFA) skal arbeide for å sikre at de ikke forårsaker eller medvirker til menneskerettighetsbrudd, inkludert brudd på arbeidstakerrettigheter. Metodikken, som er internasjonalt anerkjent, bygger på prinsippet om aktsomhet (due diligence) og legger opp til en kontinuerlig prosess som inneholder fem elementer: etablere en policy, gjøre en risikovurdering for å identifisere hvor i virksomheten risikoen for alvorlige brudd er størst, sikre etterlevelse og at risikoer og hendelser som er oppstått blir håndtert, og at noen i selskapet har eksplisitt ansvar for dette. Videre skal man følge opp, for å sikre at tiltak og prosesser fungerer. Man skal også rapportere internt til styret, og eksternt om hvordan man jobber med risiko, hvilke man har identifisert og hvordan de er håndtert. Dynamikken i prosessen handler om at alle fasene henger sammen, der man skal iverksette endringer når man oppdager at noe ikke fungerer, og rapportere om det.

FIFAs tildelingskriterier for mesterskap har gjennomgått endringer siden Qatar ble tildelt mesterskapet i 2010 (se også under «Sportsvasking» nedenfor under kapittel 7). I FIFAs vurdering av Qatars søknad i 2010 ble ikke menneskerettigheter eller risikoer for brudd på disse godt nok berørt. Temaet var på det tidspunktet ikke på radaren hverken for FIFA eller Qatar.

I 2017 etablerte FIFA en policy om menneskerettigheter. Den er ambisiøs og bygger på aktsomhetsmetodikken fra OECD og FN. Policyen er vedtatt på høyeste nivå i FIFA og fastslår at menneskerettigheter skal være en integrert del i alle prosesser i FIFA gjennom risikokartlegging og oppfølging, og at interne strukturer for å sikre dette kommer på plass. Videre har menneskerettigheter blitt et permanent tema på den årlige kongressen i FIFA. Til tross for at FIFA har etablert policy og tildelingskriterier som skal ivareta menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter har de etter dette gjort tildelinger til andre mesterskap i FIFA-regi, uten å stille krav. Det er viktig at FIFA gjennom sin videre praksis viser vilje og evne til å gjennomføre endringene.

Et av FIFAs mest operative tiltak er at de i perioden 2017-2020 hadde en uavhengig «Human Rights Advisory Committee» med mandat å arbeide med å styrke FIFAs innsats for å sikre respekt for menneskerettighetene. Medlemmene av den nå nedlagte komiteen var åtte internasjonale eksperter på menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, beskyttelse av barn i idretten og anti-korrupsjon. Medlemmene var hentet fra FN, fagforeninger, akademia, sivilsamfunn og næringsliv. Komiteen avgav sin sluttrapport i februar 2021, og de konkluderer der at FIFA under de fire årene har satt i verk mange viktige tiltak. Komiteen forteller at FIFA har fulgt 60 % av komiteens innspill og at 40 % er helt eller delvis i ferd med å bli iverksatt. Komiteen har imidlertid også fremført kritikk på flere punkter – blant annet at FIFA ikke har videreført tildelingskriteriene med krav om menneskerettigheter inn i vurderingen av alle mesterskap – at de gjelder kun for tildeling av VM for kvinner og menn.

Komiteen sier også at selv om FIFA har fått mye på plass i Qatar, foreligger det fremdeles stor risiko for grove menneskerettighetsbrudd, spesielt mot migrantarbeidere i byggesektoren og andre sektorer tilknyttet VM, slik som hotellvirksomhet - men også når det gjelder ivaretagelse av tilskueres og andres rettigheter under selve VM. Konkret om arbeideres situasjon i Qatar mener komiteen at det går altfor lang tid fra alvorlige forhold for arbeiderne blir avdekket til disse får hjelp. FIFA bør derfor ta en mer aktiv rolle for å endre på dette.

Utvalget vil påpeke at selv om FIFA har gjennomført viktige endringer i tildelingskriterier og vedtakelsen av en policy på menneskerettigheter, har de i for liten grad arbeidet for at disse nye standardene også skal ha en form for tilbakevirkende kraft. FIFA burde tatt langt større eget ansvar for at alle migrantarbeidere direkte og indirekte tilknyttet forberedelsene til VM skal få det de har krav på. Etter utvalgets mening har FIFA heller ikke benyttet mulighetsrommet mesterskapet gir til å stille ubetingede krav til myndighetene i Qatar om at de vedtatte reformene gjennomføres fullt ut til gagn for alle migrantarbeidere i landet.

Utvalget forventer at NFF:

- Setter krav til FIFA om at en permanent, uavhengig menneskerettighetskomite blir en sentral del av FIFA strukturen. Medlemmer av komiteen skal være nominert av internasjonalt anerkjente menneskerettighetsorganisasjoner og andre relevante og uavhengige aktører som FN, fagforeninger, akademia, sivilsamfunn og næringsliv.
- Arbeider aktivt for at FIFA får på plass et system som sikrer åpenhet og uavhengighet ved nominasjoner til uavhengige organer i FIFA.

5. Hvordan NFF kan bekjempe sportsvasking i fotballen

Sportsvasking

Sportsvasking er en betegnelse som brukes når en stat arrangerer, sponser eller tar eierskap til høyprofilerte sportsbegivenheter eller sportsorganisasjoner, i den hensikt å avlede oppmerksomheten fra forhold som den samme staten er under sterk kritikk for. Sportsvasking er en taktikk som særlig har blitt og blir benyttet av stater som begår eller tillater brudd på menneskerettighetene eller forbrytelser mot menneskeheten. Ifølge Amnesty er sportsvasking i realiteten en PR-kampanje som brukes til å styrke lands anseelse.

Et viktig tiltak for å forhindre sportsvasking er gode kriterier for tildeling av mesterskap, samt prosedyrer som sikrer at disse etterleves. FIFA har gitt svært mange kriterier som søkerne til mesterskap må forholde seg til. Kriteriene omfatter blant annet infrastruktur, arenafasiliteter, treningsleirer, samt garantier fra alle styringsnivåene om sikkerhet, økonomi osv. Det var ingen punkter spesifikt om menneskerettigheter i tildelingskriteriene før mai 2016, det vil si at mesterskapet som ble tildelt til Mexico/USA/Canada er det første mesterskapet hvor det ble lagt vekt på menneskerettigheter.

I 2016 besluttet FIFA å ta inn en klausul om menneskerettigheter i sine vedtekter og annonserte at menneskerettigheter vil bli integrert i tildelingskriteriene for VM 2026. Søknader om å holde store mesterskap skal derfor nå inneholde en uavhengig rapport om det søkende landets menneskerettighetssituasjon med en kartlegging av risiko, en redegjørelse for hvordan interessenters syn har blitt ivaretatt i arbeidet med rapporten, i tillegg til en plan for hvordan menneskerettighetsutfordringer i det aktuelle landet skal håndteres med godkjenning av styrende myndigheter. Menneskerettighetsaspektene i søknadsdokumentene blir deretter vurdert av en uavhengig ekstern part, før FIFAs medlemmer går til avstemning.

I 2018-tildelingen av mesterskapet 2026 til Canada/Mexico/USA ble prosedyrene fulgt, og prosessen viste at kriteriene og intensjonen om en transparent menneskerettighetsvurdering av søkerlandene fungerte. Utvalget mener at FIFAs tildeling i 2019 av klubb-VM til Kina viser viktigheten av at tildelingskriteriene og -prosedyrene som er vedtatt for VM også må innføres for alle andre typer mesterskap i FIFAs regi. FIFA har argumentert for at den korte tiden de hadde til rådighet ved tildelingen i 2019 medførte at de måtte «modernisere» tildelingsprosessen gjennom en forenklet og raskere prosedyre, der de involverte en rekke potensielle "host member associations", før de konkluderte med å foreslå det kinesiske fotballforbundet til FIFA-rådets møte. FIFA hevder allikevel at de opprettholder krav om menneskerettigheter både i tildeling og gjennomføring av FIFA-mesterskap, og forventer alltid at vertsland garanterer og forplikter seg til å følge menneskerettighetene i sine aktiviteter knyttet til turneringer i samsvar med internasjonalt anerkjente menneskerettighetsstandarder og FIFAs egen menneskerettighetspolicy. Utvalget viser til FIFAs uavhengige komité for menneskerettigheter som i sin rapport fra 2020 kom med skarp kritikk av at FIFA i 2019 valgte ikke å bruke tildelingskriteriene med krav om dokumentasjon om menneskerettighetssituasjonen ved tildelingen av klubb-VM til Kina. Utvalget mener derfor at det er helt nødvendig at kriteriene må gjelde for alle typer mesterskap i FIFAs regi, og at UEFA og de andre konføderasjonene innfører de samme standardene.

Utvalget forventer at NFF:

- Setter krav til at FIFA forplikter seg til å følge prosedyren og tildelingskriteriene de besluttet i 2016 i alle fremtidige mesterskap i FIFAs regi.
- Tar initiativ overfor UEFA for å sikre at deres tildelingskriterier og prosedyrer har samme minimumskrav som FIFA.
- Får en forpliktende bekreftelse fra FIFA at de i alle kommende mesterskap kommer til å lage detaljerte strategier for selve gjennomføringen av mesterskapet. Mens tildelingskrav og policy er gjort permanent i FIFA, gjelder rammene for selve gjennomføringen kun for mesterskapet i Qatar.
- Arbeider for at fremtidige tildelinger trekkes tilbake dersom arrangørlandet ikke har møtt FIFAs konkrete krav om endring innen en gitt tidsramme.
- Stiller krav om at det er en forutsetning at alle mesterskap gir fri presse adgang til landet og fasilitetene

før under og etter mesterskapet. Dette må også inkludere klubb-VM som allerede er tildelt.

- Stiller krav til FIFA om kvartalsvise rapporteringer til alle forbundene om forberedelsene til mesterskapet i Qatar, med klare måleparametere.
- Sikrer at FIFAs reglement med krav om menneskerettigheter ved tildelinger blir fulgt ved alle avstemninger i FIFAs kongress, og at ikke noen mesterskap blir tildelt utenfor dette regimet.
- Tar initiativ til at Norges Idrettsforbund og Norges Olympiske Komite gjennomfører en inkluderende prosess for å enes om hvordan vi sammen kan bygge og gjenoppbygge tillit til idrettens internasjonale verdigrunnlag, gjennom konkrete grep og tiltak som skal hindre sportsvasking og bidra til å styrke menneskerettigheter. Dette innebærer blant annet at fri presse skal ha adgang til alle mesterskap og olympiske leker.

6. Behovet for å styrke NFFs plattform for arbeid med menneskerettighetene

FIFA/UEFA

FIFA består i dag av 211 ulike forbund som alle har møte- og stemmerett på den årlige kongressen - FIFAs øverste besluttsende organ. FIFAs styre (Council) består av presidenten og 36 medlemmer. FIFA består også av en rekke ulike komiteer, hvor de aller fleste utnevnes av FIFAs styre og hvor geografisk representasjon spiller en viktig rolle. Mens FIFAs president velges direkte av kongressen, utpekes de andre medlemmene av de seks ulike konføderasjonene. UEFA er en av de største konføderasjonene med 7 medlemmer i FIFA styret, og for alle europeiske forbund går den mest effektive måten å søke innflytelse i FIFA gjennom UEFA. Konføderasjonene har samtidig stor selvbestemmelse, og er bl.a. ansvarlige for kvalifiseringene til verdensmesterskap.

NFF har i sitt arbeid og i sin strategi fokus på praktisk menneskerettighetsarbeid internasjonalt, spesielt kvinners og jenters rett til deltakelse. Utvalget finner det derfor desto mer bemerkelsesverdig hvor lite fokus det generelt er på menneskerettigheter og arbeidstakeres rettigheter i NFFs arbeid, til tross for norsk fotballs store internasjonale kontaktflate. Risikoen er stor for at landslagene og klubber spiller kamper eller har treningsleir i land med store menneskerettighetsutfordringer, og da er det oppsiktsvekkende at det ikke synes å være større fokus på aktsomhetsmetodikk og risikoanalyser i NFF. Utvalget mener NFF har et spesielt ansvar for å bevisstgjøre og sikre gode rutiner for alle aktører i norsk fotball, men at medlemskap i FIFA også forplikter til å arbeide aktivt overfor UEFA og FIFA.

Norsk fotballs arbeid for å styrke respekten for menneskerettighetene må gjennomsyre alle ledd i organisasjonen, men det største ansvaret påhviler ledelsen. Dette lederansvaret innebærer å bygge en tydelig institusjonell plattform for denne type verdspørsmål. I Fotballforbundets nåværende strategi understrekes det i kapittelet «Norge vil påvirke fotballens utvikling internasjonalt», at Norge ønsker å spille en rolle i utviklingen av den internasjonale fotballen. Særlig påpekes det viktigheten av å fremme kvinnefotballens posisjon samt å forhindre et ytterligere større gap mellom de store ressurssterke klubbene/landene og de mindre ligaene/nasjonene. Utvalget vil anbefale at strategiplanen tydelig beskriver Norges ambisjoner som frontkjemper for menneskerettigheter, men også likestilling i fotballen, samt bekjempelse av korrupsjon. En slik målsetting vil ha sterk legitimitet gitt satsingen NFF over tiår har hatt på utviklingssamarbeid og kvinners rett til deltakelse i Midtøsten, Nord-Afrika, Sørøst-Asia og Balkan. Inkludering av menneskerettighetsarbeidet i strategien vil være viktig for å bevisstgjøre norsk fotball og sikre at styret og forbundstinget jevnlig diskuterer denne type utfordringer. Det er uheldig at på de mange årlige forbundstingene siden 2010, er Qatar kun nevnt to ganger, og kun én gang etter initiativ fra styret.

Utvalget mener ledelsen i NFF i fremtiden bør ha et større fokus på hvordan man bedre kan få gjennomslag for norske fotballinteresser i UEFA og FIFA, både gjennom sterkere prioritering av egen internasjonal deltakelse og gjennom strategiske allianser med andre forbund. FIFAs komitestructur er omfattende, og har svært mange utvalg som består av representanter fra ulike forbund fra hele verden. Per i dag er ikke NFF representert med et

eneste medlem av FIFAs besluttede utvalg og organer. NFF har i dag syv representanter i ulike komiteer i UEFA. Det er verdt å merke seg at seks av disse er menn. Utvalget mener NFF bør mobilisere for å oppnå politiske verv og posisjoner i UEFA og FIFA for å få gjennomslag for norsk fotballs interesser, samt sikre en riktig balanse i representasjonen til alle internasjonale verv.

Etter dagens praksis er det Forbundsstyret som innstiller representanter til de ulike internasjonale komiteene. Det bør etableres et mentor- og skoleringsprogram som kan forberede kandidater på internasjonal deltakelse, inkludert tilstrekkelig opplæring i hvordan man best kan ivareta menneskerettighetsperspektivet. Det må være en uttalt målsetting å oppnå posisjoner i UEFA/FIFA samt et konkret mål om andelen av kvinner i internasjonale utvalg og komiteer. Utvalget mener at valgkomiteen må prioritere å fremme kandidater til NFFs styre som har internasjonal kompetanse til å representere NFF internasjonalt og fremme norsk fotballs interesser. Toppklubbene bør ha tilsvarende ambisjoner og mål om internasjonal påvirkning, både på herre- og kvinnesiden.

Utvalget anbefaler videre at dagens prosedyrer for NFFs beslutning om støtte til arrangørland gjøres kjent, gjennomgås og eventuelt revurderes. Det kan anføres gode argumenter for en bredere, demokratisk forankring i hele den norske fotballorganisasjonen før denne type valg tas. Tydelige prosedyrer og åpenhet rundt beslutningen vil bidra til å styrke oppmerksomheten rundt og betydningen av valg av arrangørsted, og en grundig prosess og bred forankring vil også gi norske fotballedere et tydeligere mandat i dialogen med FIFA og FIFAs medlemmer.

For at Norge skal ha legitimitet og kraft i den internasjonale påvirkningen av FIFA, UEFA og andre forbund, mener utvalget det er nødvendig at vi starter med oss selv. Norge ansees for å ha en sterk verdiplattform og et utstrakt internasjonalt bistandsengasjement med støtte fra Utenriksdepartementet. Vi har likevel svært få retningslinjer for hvordan norsk fotball ved forbund, kretser, klubber og ledere skal forholde seg til problemstillinger innen menneskerettigheter. Det vil være av stor verdi å enes om en plattform som hele norsk fotball kan stille seg bak.

Utvalget foreslår derfor at det i løpet av høsten 2021 settes ned et bredt sammensatt utvalg som skal foreslå et helt nytt retningsgivende regelverk eller «Code of Conduct» som omhandler problemstillinger og dilemmaer som norsk fotball berører innen menneskerettighetsspørsmål. Et slikt policydokument bør legges frem for Forbundstinget i 2022 og sees i sammenheng med tilsvarende arbeid som NIF gjennomfører.

Utvalget vil også anbefale en gjennomgang av Etisk komites mandat og funksjon, med vekt på hvordan man kan styrke komiteens reelle uavhengighet. Komiteen skal i henhold til dets mandat være et frittstående og uavhengig organ, som utnevnes av og rapportere til Forbundstinget. Dette er viktig for å sikre institusjonell læring for norsk fotballs øverste besluttede organ. Utvalget anbefaler at Etisk komitee gis utvidet myndighet. Dette innebærer å ha et kontrollansvar for de tiltak forbundstinget vedtar skal gjennomføres for å styrke menneskerettighetsarbeidet. Et slikt ansvar inkluderer rapportering om utviklingen i Qatar, basert på internasjonale arbeidstaker- og menneskerettighetsorganisasjoner sine vurderinger. Det vil også inkludere rapportering om NFFs arbeid med å implementere alle forbundstingets beslutninger fra det ekstraordinære forbundstinget. Denne rapporteringen bør gjøres til alle ordinære fotballting, og kvartalsvis skriftlig mellom tingene. Dette vil kreve at Etisk komitee styrker sin kapasitet og sin kompetanse, og utvalget vil derfor anbefale at Forbundstinget utvider antallet medlemmer, og at Forbundsstyret sikrer at komiteen har tilstrekkelig administrative ressurser til å gjennomføre sitt arbeid. Komiteen bør, i tråd med NFFs generelle åpenhetsprinsipp, ha mulighet til fritt å uttale seg til media, samt offentliggjøre møteagendaer og de deler av referatet komiteen mener bør være tilgjengelig for hele norsk fotball.

Bærekraftig forretningsdrift innebærer å ta ansvar innenfor menneskerettigheter, arbeidstakeres rettigheter, klima/miljø og anti-korrupsjon. Ved å fortsette sitt arbeid under FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og i tillegg tiltre UN Global Compact (UNGC), vil FIFA forplikte seg til å innarbeide deres ti prinsipper i egne strategier og handlingsplaner. FIFA kan rapportere årlig på sitt arbeid innenfor disse områdene gjennom UNGC. Dette vil innebære tydelige forpliktelser og åpenhet i gjennomføringen av disse og FIFA vil sette et positivt eksempel overfor andre organisasjoner og næringsliv.

Utvalget forventer at NFF:

- Tydeligere nedfeller i Fotballforbundets strategi at respekt for menneskerettighetene er en sentral del av norsk fotballs internasjonale interesser.
- Utarbeider en strategi for hvordan norsk fotball kan styrke sin deltakelse og påvirkning i internasjonale fora og utvalg for å få gjennomslag for norsk fotballs vedtatte prioriteringer, spesielt arbeidet for menneskerettigheter, deltakelse og likestilling, og mot sportsvasking og korrupsjon.

- Vurderer norsk fotballs prosedyrer for å beslutte hvilket kandidatur til arrangør av mesterskap som NFF støtter.
- Nedsetter et utvalg som skal foreslå retningsgivende regelverk for norsk fotball og menneskerettighetsspørsmål. Gjennomgår Etisk komites mandat og funksjon og gir denne et kontrollansvar for de tiltak forbundstinget vedtar skal gjennomføres for å styrke menneskerettighetsarbeidet. Dette innebærer en rapportering til forbundstinget om gjennomføringen av beslutningene, i første omgang til det ordinære forbundstinget i 2022. For å sikre at Etisk komité har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å ivareta denne ekstra pålagte oppgaven, oppfordrer utvalget det ekstraordinære tinget til å vurdere et vedtak om å utvide antallet medlemmer.
- Blir medlem av UN Global Compact og arbeide for at FIFA gjør det samme.
- Sikrer at NFF opptre som en «ansvarlig kunde» ved norsk deltakelse internasjonalt gjennom å velge leverandører som kan vise at arbeider aktivt for ikke å bli involvert i grove menneskerettighetsbrudd/brudd på arbeidstakeres rettigheter.
- Innfører rutiner for at spillere og støtteapparat på landslagene og klubb lag får tilbud om en grundig innføring i menneskerettighetssituasjonen i landene de skal besøke for å skape trygghet og legge til rette for informerte, individuelle valg rundt bl.a. bruk av ytringsfrihet.
- Rapporterer til hvert forbundsting om arbeidet med menneskerettigheter generelt, og oppfølging av de konkrete vedtakene forbundstinget har vedtatt rundt menneskerettigheter spesielt.

7. Anbefalte virkemidler for å få gjennomslag

[Referanse til Lolands rapport \(se nettversjon\)](#)

Utvalget har det felles utgangspunkt at fotball-VM aldri burde blitt tildelt Qatar i 2010. I vurderingen av ulike virkemidler vektlagt hvilke som i størst grad vil bidra til å oppnå målsettingen om:

- varige endringer for migrantarbeidere i Qatar, og
- ønskede institusjonelle endringer i FIFA.

Utvalget har videre lagt til grunn at den største muligheten norsk fotball har til å påvirke situasjonen til migrantarbeidere i Qatar primært går gjennom innflytelsen til FIFA, og det er overfor dem norsk fotball må stille krav.

I vurderingen av virkemidler har det vært naturlig for utvalget å vektlegge historiske erfaringer om ulike virkemidlers gjennomslagskraft, slik disse er belyst av professor Sigmund Loland i rapporten «Store idrettsarrangement og menneskerettigheter: begrensninger og muligheter».

Anbefalingene nedenfor forutsetter at den positive utviklingen i både Qatar og FIFA siden tildelingen i 2010 fortsetter. Avsløringer før mesterskapet om uakseptable forhold som hverken FIFA eller arrangørene viser vilje eller evne til å ta tak i, vil kunne endre forutsetningene for anbefalingene.

Boikott

Utvalget anser en boikott å være et sterkt prinsipielt virkemiddel som vil gi en klar beskjed som vil få umiddelbar oppmerksomhet internasjonalt. Det ville vært et tydelig signal fra norsk fotball om adferden og praksisen til FIFA og/eller Qatar er så uakseptabel at samhandling er utelukket. Reaksjonene internasjonalt så langt kan tyde på at trusselen om boikott også har vekket oppmerksomhet.

For utvalget har det vært viktig å vurdere en boikotts effektivitet i å oppnå ønskede endringer. De historiske analysene foretatt av professor Loland rundt kriterier for suksess er klare. Den viktigste synes å være graden av multilateral aktiv støtte fra andre aktører, i dette tilfelle andre fotballforbund og viktige påvirkningsaktører som FN, Amnesty, ILO, BWI, næringsliv, stater og sivilsamfunn. Diskusjonen om boikott i Norge har vekket internasjonal oppmerksomhet, men så langt har ingen andre forbund signalisert at de vurderer det samme.

Boikott har så langt heller ikke fått støtte fra internasjonale arbeidstakerorganisasjoner. Organisasjoner som ILO, BWI, ITU og Amnesty har alle påpekt betydningen av tilstedeværelse fra arbeidstakerorganisasjoner og menneskerettsorganisasjoner i Qatar for å overvåke situasjonen, gi assistanse til migrantarbeidere og legge press på myndigheter for å bidra til gjennomføring av reformene.

Andre suksesskriterier er at boikott kombineres med diplomatiske virkemidler og at det er et avhengighetsforhold mellom den som boikottes og de som boikotter. I tillegg må målet for boikotten være tydelig, avgrenset og fokusert på varig endring.

Flertallet mener at det kun er selve målet for en eventuell boikott som møter de skisserte suksesskriteriene – at vi ønsker å forbedre forholdene for arbeidere i Qatar. Det er ikke en kritisk masse av andre forbund som så langt har uttrykt støtte til en boikott, og det er heller ikke noe som tilsier at mange vil følge om Norge går i bresjen. En norsk boikott vil heller ikke ha store direkte utfordringer for Qatar som stat, og det er følgelig liten grunn til å tro at dette vil fremtvinge endringer. Flertallet i utvalget frykter derfor at en boikott ikke vil ha effekt på forholdene for migrantarbeiderne i Qatar. Det vil heller trolig ikke ha effekt på FIFA og de institusjonelle endringene utvalget mener er riktige for internasjonal fotball. Derimot er det grunn til å frykte at dette kan bidra til å sette oss på sidelinjen av debatten og avgjørelsene. Flertallet mener det er spesielt uheldig i en tid hvor diskusjoner i internasjonal fotball understreker at veivalgene internasjonal fotball tar vil kunne få store konsekvenser, også for topp- og breddefotballen i Norge. I denne ideologiske diskusjonen har norsk fotball en stemme som må og bør bli hørt.

Mindretallet er enig i at en boikott mest sannsynlig ikke vil ha direkte store konsekvenser på forholdene i Qatar, men ønsker også å peke på at dialoglinjen til forbundet ikke har ført til noen endringer i landet og at det er liten grunn til å tro at dette vil endre seg frem til mesterskapet. For mindretallet er det viktig å understreke at det går en grense for hva norsk fotball kan tillate seg å delta på og at mesterskapet i Qatar er over denne grensen. Forbundet er i dag ikke representert i noen komiteer eller greid å sette agendaen i FIFA. En boikott kan rette stor oppmerksomhet mot de kritikkverdige forholdene i FIFA. Det er heller ingenting som tilsier at en boikott av VM i Qatar vil føre til at forbundet ikke vil kunne bli hørt i de politiske diskusjonene i FIFA.

Utvalget understreker at det er de overordnede målsettingene om å påvirke forholdene i Qatar som har vært styrende for utvalgets anbefalinger, men mener at det er viktig at de økonomiske og sportslige konsekvensene for norsk fotball belyses. Beregninger fra NFF viser at de økonomiske kostnadene kan bli store i tap av inntekter fra TV-rettigheter og billettinntekter dersom Norge ikke spiller kvalifiseringskampene. Det er også grunn til å forvente erstatningskrav fra FIFA og UEFA og motstanderlag for deres tapte inntekter, men det er usikkert i hvilken størrelsesorden dette vil være. Det er usikkert om det vil ha konsekvenser for sponsorinntektene.

Utvalget påpeker at det er forbundstinget som beslutter budsjettet med de konsekvenser det får. NFF vurderer at en boikott hvor man ikke deltar i kvalifiseringen vil få konsekvenser for topp- og breddeinnsatsen for NFF både på kort og lang sikt. Ifølge NFF er det også en betydelig risiko for at norsk toppfotball og Norges konkurransekraft internasjonalt vil svekkes hvis man ikke deltar i VM-kvalifisering, primært på grunn av konsekvensene for spillerutvikling og tapet av det fremste utstillingsvinduet for norske spillere og klubber.

NFF påpeker at negative konsekvenser for toppfotballen sannsynligvis vil ha følgekonskvenser for breddefotballen gitt den gjensidige avhengigheten mellom topp og bredde som i alle år har vært et viktig fundament for norsk fotball. Store økonomiske kutt for fotballforbundet vil også bety reduserte overføringer til kretsene og redusert finansiering av ulike støttestrukturer. Utvalget legger til grunn at NFF vil presentere det ekstraordinære forbundstinget med konsekvensanalyser som er grundigere enn det som er forelagt utvalget, slik at beslutningsgrunnlaget for tinget blir best mulig.

[*Referanse til NFFs en-sidere om konsekvenser \(se nettversjon\)*](#)

FIFA har ikke kunnet gi en endelig avklaring på hva de juridiske konsekvensene av en boikott vil være. Dette vil bli besluttet av disiplinærkomiteen etter at en eventuell beslutning om boikott er fattet, og det er ingen tidligere lignende saker som kan gi tydelige indikasjoner på hva utfallet vil bli. Etter FIFAs regelverk risikerer man en bot, utestengelse fra fremtidige turneringer, og erstatning til FIFA, arrangørene og andre forbund. Utvalget anbefaler NFF å vurdere hvordan de mulige juridiske konsekvensene av en boikott best mulig kan bli belyst før det ekstraordinære forbundstinget.

Utvalget har også vektlagt undersøkelsene som er gjennomført blant norske fotballspillere, både på landslagene og i eliteseriene, hvor det store flertall ikke støtter en boikott. En boikott kan også få store konsekvenser for de norske spillerne som ikke får spille og derfor ikke får vist seg frem, med de konsekvenser dette har for dem personlig, men også for de norske klubbene spillerne er tilknyttet. Salg av spillere er en viktig inntektskilde for norske fotballklubber, sammen med sponsorinntekter, mediaavtale og kampdagsinntekter.

Flertallet i utvalget, bestående av Tore-Christian Gjelsvik, Pia Rudolfsson Goyer, Erlend Hanstveit, Cato Haug, Tom Høgli, Hege Jørgensen, Steinar Krogstad, Gro Langdalen, Kari Lindevik, Sven Mollekleiv, Kjersti Løken Stavrum og Magnus Sverdrup, mener en boikott av VM ikke er det mest effektive virkemiddelet for å styrke menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter i Qatar. En boikott vil heller ikke være det mest effektive virkemiddelet for å påvirke FIFA til å innføre varige endringer for å fremme økt respekt for menneskerettigheter. Dette synet er basert på gjennomgang av fakta, intervjuer og ekspertutredninger.

Flertallet legger til grunn at mens det er lite sannsynlig at en boikott vil bidra til varige endringer i hverken Qatar eller FIFA, er det risiko for at det vil medføre at norsk fotball mister innflytelsesmuligheter i en tid hvor internasjonal fotballs verdigrunnlag er under press.

Flertallet vektlegger internasjonale arbeidstakerorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner sine uttalelser om at videre dialog med tydelige krav er nødvendig for at reformene skal implementeres og komme alle migrantarbeiderne til gode.

Flertallet i utvalget anbefaler derfor at forbundstinget vedtar klare krav og forventninger til FIFA og arrangøren i Qatar om gjennomføring av de viktige reformene som skal sikre alle migrantarbeidere i Qatar et arbeidsmiljø som ikke er skadelig og farlig for helsen, samt akseptable boforhold og lønnsvilkår. Dette mener flertallet er viktig for å bidra til at de vedtatte reformene i Qatar gjennomføres, noe som burde være en forutsetning for hele den internasjonale fotballfamiliens deltakelse i VM.

Flertallet i utvalget minner om at det er forbundsstyrets ansvar å gjennomføre beslutningene forbundstinget fatter. Flertallet mener Etisk komité vil være en viktig kontrollinstans for å vurdere om den delen av beslutningene fra tinget som angår menneskerettighetsarbeid er tilstrekkelig gjennomført av NFF. Gjennom løpende dialog med de store, internasjonale arbeidstaker- og menneskerettighetsorganisasjonene som er til stede i Qatar vil komiteen også kunne vurdere situasjonen i landet. Viktige momenter vil være:

- At arbeiderne får innfridd det de har krav på, herunder utbetalt opparbeidet lønn.
- At fri presse har adgang til landet.
- At gjennomføringen av reformene for å styrke migrantarbeidernes rettigheter i Qatar ikke reverseres.

Utvalget mener Etisk komité må rapportere skriftlig kvartalsvis til forbundets styre som må gjøre denne rapporten offentlig tilgjengelig på www.fotball.no. Etisk komité må også gi sine vurderinger til hvert forbundsting, det første i mars 2022.

Gitt den dypt kritikkverdige og usikre situasjonen for migrantarbeiderne i Qatar, mener utvalgsmedlemmene Kjersti Løken Stavrum og Tom Høgli at det må gjøres en separat utredning av forholdene i landet like før avspark. Faren for nye avsløringer av kritikkverdige forhold frem til desember 2022 er reell. Disse medlemmene mener dette vil kunne stille avviklingen av selve mesterskapet og fotballfamilien i en ny forlegenhet. På bakgrunn av den unnfalldenhet som er vist så langt fra FIFA og NFF og derfor sviktende tillit til arbeidet videre, er det naturlig at Etisk komité leder denne utredningen og gir sin vurdering i en offentlig tilgjengelig rapport kort tid før mesterskapet.

Et mindretall i utvalget, bestående av Gina Barstad og Ole Kristian Sandvik, ønsker at forbundstinget vedtar en boikott av verdensmesterskapet om det foregår i Qatar. Dersom mesterskapet blir flyttet til et annet arrangørland hvor det ikke er dokumentert systematiske og grove menneskerettighetsbrudd vil Norge delta om vi kvalifiserer oss. Det er viktig at Norge ikke godtar at fotballen blir brukt til å legitimere brudd på menneskerettighetene, brudd på fotballens verdier og renvaske diktaturer.

Norsk fotball har et selvstendig ansvar for å stå opp for det som er rett. Det går en grense for hva norsk fotball kan være deltagende i. Mindretallet mener at det ikke har blitt gjennomført gode nok endringer hverken i Qatar eller FIFA til at det er moralsk forsvarlig å delta i mesterskapet om det foregår i Qatar. Vi mener det ikke er noe som tilsier at Qatar vil greie, eller er villige til, å gjennomføre gode nok endringer i landet til at vi mener det er greit å delta i VM i Qatar. Mindretallet mener det er tydelig at reformene som er vedtatt i Qatar ikke er gjennomført på bakken. Mindretallet er uenige med flertallet i at en boikott vil sette Norge på sidelinjen for endringer i FIFA. En boikott er det mest kraftfulle virkemidlet vi har og vil få stor internasjonal oppmerksomhet og kan være med på å kreve en ny standard for hva fotballen kan være med på i og utenfor FIFA.

Mindretallet mener det er bekymringsfullt å oppleve at moralen i internasjonal fotball flyttes stegvis bort fra det som burde være våre standarder. Vi opplever at arbeidstakeres rettigheter er særdeles kritikkverdig, mens kapitalsterke aktører får sine interesser styrket. VM 2022 og Superligaen er eksempler på hendelser der penger og maktfulle personer får prege fotballen i altfor stor grad. Derfor er protestene mot VM 2022 et klart uttrykk for at nok er nok. Derfor er det nå viktig at Norge tar et tydelig standpunkt og setter agendaen i internasjonal fotballpolitikk fremover.

Dialog og krav

Et flertall i utvalget mener dialog med klare krav er det mest effektive virkemiddelet for å lykkes med varige endringer både i Qatar og FIFA. Dette er dermed også gjennomgående for de fleste av tiltakene utvalget har foreslått i denne rapporten. Denne form for dialog og forhandlinger med idretten som ramme er av Loland (2021) definert som idrettsdiplomati, et diplomati som får stadig økende interesse hos idrettsutøvere, idrettsorganisasjoner, myndigheter, NGOer og internasjonale mellomstatlige organisasjoner.

Som diplomati generelt, handler idrettsdiplomati om myk makt, det vil si påvirkning gjennom dialog og press. Det hevdes derfor at diplomatiets og idrettens ideal er sammenfallende. Den økende interessen for idretten som plattform for dialog gjør at det i dag snakkes om et «moderne idrettsdiplomati», eller nettverksdiplomati. Det kjennetegnes av et sammenvevd nett av aktører i og utenfor idretten som samarbeider, eller inngår allianser, for å oppnå felles mål. Det kan være endringer både i og utenfor idretten. Her kan ikke mål eller endringer oppnådd forstås som resultat av enkeltaktørers arbeid. Det er et resultat av nettverkets samlede langsiktige innsats, der ulike aktører har spilt ulike roller, og der dialog i kombinasjon med press og krav er brukt som virkemiddel. En forutsetning for å kunne påvirke er å ta del i nettverket gjennom samarbeid, og innta en aktiv rolle.

Dette gjelder også overfor Qatar og FIFA. Målene som utvalget mener norsk fotball bør sette seg for dette arbeidet, er komplekse og kan kun nås i partnerskap med andre forbund, andre deler av norsk idrett, supportere, sponsorer, private bedrifter, det offentlige og sivilsamfunnet. Fotballen, med sin unike popularitet, har en enestående mulighet til å nå mange mennesker med sitt budskap. Et best mulig utgangspunkt er tydelig forankring internt i NFF for å legge til rette for bred mobilisering i egne rekker og en bevissthet om at det er en langsiktig prosess for å få gjennomslag.

Utvalget mener tålmodig utålmodighet må prege norsk fotballs tilnærming i dialogen med UEFA og FIFA om forholdene i Qatar. Varige samfunnsendringer finner ikke sted over natten, det krever tilstedeværelse over en viss tid. Migrantarbeiderne har ikke tid til at man venter med handling, men man vil også svikte dem om man ikke har tilstrekkelige langsiktige perspektiver til å fortsette arbeidet frem til man har lykkes med å skape varig endring. NFF er derfor forpliktet til å arbeide for bedring av menneskerettighetene i Qatar gjennom tilstedeværelse og dialog med krav, selv om Norge ikke kvalifiserer seg til VM.

On-site markeringer

Utvalget er stolt over initiativene landslagene har tatt for å markere støtten til menneskerettighetene. Dette er et virkemiddel som viser norske standpunkt tydelig og effektivt og som inspirer andre til å ta stilling. NFF bør se på muligheter for å markant styrke on-site markeringer som virkemiddel gjennom å involvere flere deler av egen organisasjon, fotballsupportere og relevante samarbeidspartnere, som sponsorer.

Utvalget mener det er uheldig at det utad fremstår som om ansvaret for on-site markeringer er overlatt til landslagenes spillere. Dersom det skapes en oppfatning internt i spillergruppa og eksternt i samfunnet at spillerne har et ansvar for å stå i første rekke for aksjoner, har fotballens ledelse ikke tatt det politiske ansvaret det er gitt av fotballtinget. Dette reiser også ulike spørsmål om i hvilken grad det er riktig å forvente at toppidrettsutøvere tar del i samfunnsdebatten generelt, og ansvar for situasjonen i Qatar spesielt. Spillere kan ikke ha dette ansvaret alene, men de må samtidig ha en selvstendig rett til å ta initiativ til økt samfunnsansvar.

Utvalget mener fremtidige on-site initiativ fra idrettsutøvere i større må bør frontes av et samlet fotballforbund. Når landslagsspillerne går med t-skjorter, må NFFs ledelse gjøre det samme.

Utvalget mener utøverne så langt har tatt et stort ansvar i den offentlige debatten om Qatar, et ansvar som burde påhvile norsk fotballs øverste ledelse. Når idrett og politikk blir et samfunnsproblem, er det viktig at spillerne ikke føler et press for å komme med det riktige svaret. Fotball er et lagspill med et stort antall involverte utøvere, som kan ha ulike oppfatninger både om budskap og virkemidler. Utvalget oppfordrer NFFs ledelse til å gå i dialog med representanter for spillergruppen for å bli enige om et overordnet sett «spilleregler» relatert til fremtidige utøvermarkeringer. Det er et behov for å enes om hvordan konsultasjonsprosessene skal være, hvordan eventuell intern uenighet skal håndteres i gruppen, hvilke krav som eventuelt skal stilles til NFF i forbindelse med spillermarkeringer, osv.

For å stå bedre rustet i kampen mot sportsvasking og andre verdispørsmål trenger vi reflekterte spillerstemmer, men initiativ fra enkeltutøvere og idretter må følges opp over tid, og her kan ikke utøvere bli stående alene. Dette er først og fremst et lederansvar. Et ansvar som ledere på alle nivåer må ta på alvor. Utvalget ønsker i utgangspunktet aktive utøvere som tør å bruke sin posisjon, og vektlegger NFFs utgangspunkt om at alle norske representanter har full yringsfrihet – altså frihet til å ytre seg og frihet til ikke å ytre seg. Hvis utøverne ønsker å markere sin mening, er det avgjørende at de har et godt støtteapparat rundt seg som både kan gi råd og ta vare på spilleren i etterkant av markeringen. Spilleren må aldri stå bli stående alene i arbeidet med felleskapets verdiplattform. Utvalget oppfordrer NFF, og norsk idrett, om å jobbe strukturert for at vi som idrettsnasjon kan tilby våre toppidrettsutøvere gode, tilpassede utdanningsløp, eller andre tiltak som vil gjøre spillerne godt rustet i møte med store samfunnsproblem.

8. Med det ekstraordinære forbundstinget inn i fremtiden

Tildelingen av mesterskapet til Qatar og det påfølgende manglende fokuset på de store utfordringene knyttet til menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter, må føre til en kraftig oppvåkning for fotballfamilien. De kommende ukene, månedene og årene vil vise om fotballens uttrykte visjon om «Fotball for alle - glede, drømmer og fellesskap», er noe mer enn visjoner for fotballen selv. Norsk fotball må velge om den skal sette standarder for resten av samfunnet, eller selv være en del av problemet.

Fotball-VM vil finne sted i 2022 - med eller uten Norge - men det kommer nye mesterskap og nye utfordringer. Qatar-VM har skapt en økt bevissthet i norsk fotball rundt internasjonalt samfunnsansvar. Det ekstraordinære forbundstinget bør bruke denne muligheten til også å forberede seg på neste utfordring.

VM i 2022 finner sted i en tid hvor fotballens grunnverdier er under sterkt press, og hvor det økonomiske fokuset undergraver verdiplattformen fotballen historisk har vært bygget på. Likeverdet, felleskapet, frivilligheten, nærheten til klubben, idrettsdemokratiet og sportslige kriterier kommer til uttrykk gjennom klubbens daglige aktiviteter og samfunnsengasjement, både på og utenfor banen. Dette er verdier som trues av en utvikling hvor underholdningsproduktet og de kommersielle interessene blir tillagt stadig større vekt.

Ved å være i forkant har vi større mulighet til å sette agendaen og lykkes med endring. Ved å sikre lokal og nasjonal etterlevelse av menneskerettigheter og respekt for menneskeverd i Norge får vi større troverdighet når vi jobber for det samme utenfor Norges grenser. Norsk fotball har også i en årrekke vist et internasjonalt engasjement gjennom solidaritetsarbeid for barn og unge i en rekke land. Til sammen gir det norske fotballedere et godt utgangspunkt for å engasjere seg i viktige samfunnsproblem i internasjonal fotball. Her kan Norge bli et foregangsland.

Ett år med pandemi har gjort verden enda mer sårbar og i enda større behov for fotballens evne til å gjøre en positiv forskjell og dermed bidra til å nå FN's bærekraftsmål om å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene.

9. Tidslinjer for utviklingen i Qatar, FIFA og NFF fra 2010 til 2021

Tabellen viser kun et utdrag av hendelser, tiltak og endringer i FIFA, NFF og Qatar. Flere av de daterte lovendringene, policy-vedtakene og tiltakene er et resultat av prosesser igangsatt lenge før endelig vedtak og oppstart av implementering. Det er også igangsatt noen tiltak som på nåværende tidspunkt ikke er fullført. Disse er ikke synliggjort i tabellen.

For mer utfyllende informasjon om Qatar, FIFA og NFF se:

ILO: https://www.ilo.org/beirut/projects/qatar-office/WCMS_760466/lang--en/index.htm

BWI: <https://www.bwint.org/>

Amnesty: <https://amnesty.no/>

SC: <https://www.qatar2022.qa/en/historic-journey>

FIFA: <https://www.fifa.com/search/?q=human+rights>

NFF: <https://www.fotball.no/fotballens-verdier/fotball-vm-i-qatar-2022/>

FIFA	NORGES FOTBALLFORBUND	QATAR
2010	Desember: President i NFF uttrykker seg positivt til tildelingen av VM til Qatar. (Aftenposten)	Desember: FIFA tildeler VM 2022 til Qatar.
2013	November: President i NFF kritiserer offentlig menneskerettighetssituasjonen i Qatar (Aftenposten)	Mars: Qatar VMs organisasjonskomité «The Supreme Committee for Delivery & Legacy» (SC) publiserer "Workers' Welfare Charter".
2014		Februar: SC publiserer 'Workers' Welfare Standards' for bedrifter som er involvert i byggingen av stadionlegg og andre VM prosjekter. Disse er mer strenge enn Qatars egne lover for arbeidstakere. April: «UN Special Rapporteur on the rights of migrants» oppfordrer qatarske myndigheter til å avskaffe «Sponsorship» systemet i landet. Mai: Qatarske myndigheter sier de vil avskaffe Kafala-systemet gjennom å innføre lov-reformer.
2015	April: Generalsekretær i NFF taler for Europarådets parlamentarikerforsamling (PACE) om NFFs Qatar-engasjement.	

2015

Mai: NFF og LO skriver felles brev til FIFA hvor det uttrykkes bekymring for forholdene i Qatar.

August: Qatarske myndigheter innfører et nytt «Wage Protection System», et elektronisk system laget for å monitorere utbetalinger av lønn til arbeidere.

Oktober: «Building and Wood Workers' International» (BWI) klager FIFA inn til Swiss National Contact Point for brudd på OECD Guidelines for Multinational Enterprises/ menneskerettighetene ifm. byggingen av stadionanleggene og infrastruktur i Qatar. FIFA har tidligere uttrykt at det er vertslandene, og ikke FIFA, som har ansvar for arbeidernes velferd ifm. bygging av anlegg (se Mai 2017 for mer).

2016

Mars: SC publiserer "Workers' Welfare Standards" (2. utgave).

April: Professor John Ruggie leverer sin «Rapport For the Game. For the World. FIFA & Human Rights» bestilt av FIFA. Rapporten gir 25 råd om hvordan menneskerettigheter kan innlemmes i FIFAs arbeid.

April: Menneskerettigheter innlemmes i FIFAs reviderte statutter (artikkel 3)

Mai: FIFA annonserer at menneskerettighetene blir innlemmet i tildelingskriteriene for VM 2026

April: Forbundsstyret beslutter en strategi for NFFs videre Qatar engasjement: a. et tettere samarbeid UD og LO/ Fellesforbundet, b. arbeide for en samordning av de Nordiske fotballforbundene, c. bidra til å utvikle standarder for hvordan FIFA skal forholde seg i arbeidslivsspørsmål i ulike land.

Mai: Petter Eide (tidligere Gen. sek Amnesty) blir innleid som konsulent og bistår NFF i Qatar spørsmålet.

August: Qatar er et eget punkt på det nordiske presidentmøtet. Det inngås et nordisk samarbeid. Danmark får ansvaret med å koordinere arbeidet og inngår samarbeid med Amnesty International Danmark.

2016 **September:** FIFA's nyoppnevnte «Human Rights Manager» får i oppgave å utarbeide en menneskerettighets-strategi

September: NFF sender brev til FIFA-presidenten med ønske om at FIFA deltar på neste styremøte for å snakke om deres posisjon og arbeid for å bedre forholdene for gjestearbeidene i Qatar.

September: Fani Misailidi, Manager Public Affairs i FIFA deltar på styremøte for å svare på NFFs spørsmål om situasjonen i Qatar.

November: NFF besøker Qatar sammen med de nordiske fotballforbundene for blant annet å se på forholdene for fremmedarbeidere i landet. LO deltar, Amnesty International Danmark bidrar i forberedelsene til turen.

Desember: Qatar innfører en ny arbeidstaker lov som skal avskaffe Kafala-systemet. Men arbeidstakerne kan fortsatt ikke forlate landet uten godkjenning fra arbeidsgiver, og de er fortsatt bundet til tidslengden på deres arbeidskontrakt.

2017 **Mars:** FIFA etablerer et uavhengig "Human Rights Advisory Board" som har i oppgave å rapportere på implementeringen av FIFAs menneskerettighetsforpliktelser.

April: FIFA blir medlem av «Mega-Sporting Events Platform for Human Rights»

Mai: FIFA lanserer sin nye "Human Rights Policy" med henvisning til «FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter».

2017 Mai: Prosessen i Swiss National Contact Point, der FIFA anklages for brudd på OECD Guidelines for Multinational Enterprises, ender med at FIFA erkjenner at de må dele ansvaret med vertslandet.

Juni: FIFA inviterer ulike aktører til å komme med innspill til hvordan menneskerettighetene kan innlemmes i FIFAs nye tildelingskriterier for VM i Fotball.

November: FIFA publiserer de nye tildelingskriteriene, med krav om at søkere må levere en uavhengig menneskerettighets rapport og en strategi.

November: Human Rights Advisory Board leverer sin første årsrapport (inkl. anbefalinger til FIFA)

Juni: Starten på en politisk krise i Gulfen. Saudi Arabia, UAE, Bahrain and Egypt bryter de diplomatiske båndene til Qatar. Økonomiske sanksjoner og stengte grenser skaper ekstra utfordringer for gjestearbeidene.

August: Qatarske myndigheter innfører en lov som regulerer rettighetene for gjestearbeiderne i landet (var tidligere ikke beskyttet av Qatarsk lov). «The Domestic Workers Law» fastsetter begrensning på arbeidstid, obligatoriske daglige pauser, en ukentlig fridag og betalt ferie.

Oktober: Qatar og FNs International Labour Organization (ILO) blir enige om å samarbeide om etableringen av nye reformer.

November: Qatarske myndigheter innfører en minstelønn på 206 USD per mnd.

2018 Februar/mars: Søkerne til Fotball VM 2026 (Marokko og USA/Canada/Mexico) leverer sine menneskerettighets rapporter og strategier til FIFA. BSR™, en uavhengig aktør, får oppgaven med å evaluere rapportene/strategiene

April: BSR™ leverer sin uavhengige evalueringsrapport til FIFA.

Februar/mars: Det etableres egne komiteer for å løse arbeidstvister (Committees for the Settlement of Labour Disputes) som forbedrer arbeidernes rettssikkerhet.

April: FNs International Labour Organization (ILO) åpner sitt kontor Qatar

2018 **Mai:** FIFA lanserer en klage klageinstans complaints mechanism for menneskerettighetsaktivister og media representanter som opplever krenkelse av sine rettigheter ifm. arbeid relatert til FIFA sine aktiviteter.

Juli: USA/Canada/Mexico vinner over Marokko. VM 2026 blir det første mesterskapet som skal planlegges og gjennomføres med FIFAs nye menneskerettighetskriterier og vertslandets menneskerettighetsstrategi.

August: NFF uttrykker offentlig bekymring for gjestarbeidernes situasjon i Qatar. (Aftenposten)

Mai: Qatarske myndigheter ratifiserer to sentrale internasjonale menneskerettighetsavtaler. Qatar forbeholder seg retten til å ignorere noen av de sentrale forpliktelsene, inkludert arbeidernes rett til å danne og slutte seg til fagforeninger.

Oktober: Qatar avskaffer systemet med «Exit Permit» og «No-Objection Certificate», som gjøre det mulig for arbeidsinnvandrere å forlate Qatar og bytte jobb uten arbeidsgivers tillatelse. Gjelder imidlertid ikke for alle arbeidskategorier.

November: Qatar etablerer et fond (Workers Support and Insurance Fund) med hensikt å støtte og fremskynde utbetaling av ubetalt lønn. Det innføres bøter og fengselsstraff for å tilbakeholde lønn (lønnsstyveri).

2019

Januar: NFF besøker Qatar sammen med de nordiske fotballforbundene, Fellesforbundet og LO. Målet er å se på om det er endringer i forholdene for fremmedarbeidere i landet.

Februar: President i NFF skriver kronikk om forholdene for gjestarbeiderne i Qatar. (fotball.no)

2019

Juli: Qatar etablerer «Human Care Home» som er statlige sentere for mennesker utsatt for overgrep. Disse er også åpne for gjestearbeidere.

Juli: Vedtatt ny lovgivning for bedre å beskytte arbeidstakere mot varmessress i sommermånedene.

2020 **Januar:** FIFA og Qatar VMs organisasjons komité «The Supreme Committee for Delivery & Legacy» publiserer en felles bærekraftsstrategi og policy. Menneskerettigheter er innlemmet i planene.

Januar: Qatar utvider avskaffelsen av Exit Permit-systemet til å gjelde alle arbeidskategorier.

Januar: SC og FIFA publiserer en felles bærekraftsstrategi og policy. Menneskerettigheter er innlemmet i planene.

August: Det innføres en ikke-diskriminerende minstelønn for migrantarbeidere, inkludert gjestearbeidere (275 USD per mnd., godtgjørelse 83USD for mat og 137 USD for overnatting hvis dette ikke allerede er betalt av arbeidsgiver). De nye reglene gjelder f.o.m mars 2021 og skal evalueres hvert år.

August: Qatar avskaffer helt «the No-Objection Certificate». Det gir arbeidere lov til å skifte jobb uten noen form for godkjenning fra arbeidsgiver eller andre tidligere restriksjoner.

Oktober: FIFA og SC publiserer "FIFA World Cup Qatar 2022TM First Sustainability Progress Report"

Oktober: De nordiske presidentene og generalsekretærene møter FIFA's øverste administrative ledelse. Forbundene uttrykker bekymring og ønske om endring for gjestearbeiderne i Qatar.

2021

Januar: Det etableres en nordisk arbeidsgruppe med oppgave å planlegge og lage en felles strategi for de nordiske presidentenes besøk til Qatar i desember 2021.

2021 Februar: FIFAs «Human Rights Advisory Board» publiserer sin femte og siste årsrapport før de avvikles.

Februar: SC og FIFA signerer en «memorandum of understanding» med «Qatar National Human Rights Committee». De skal samarbeide for å øke oppmerksomhet om menneskerettighetsutfordringer og sørge for at menneskerettighetene gjennomsyrrer alle sider ved gjennomføringen av VM arrangementet.

Mars: President i NFF og styreleder i Norsk Toppfotball skriver felles kronikk om Qatar. (fotball.no)

Mars: Allmøte med toppklubbene hvor blant annet FIFAs generalsekretær deltar.

Mars: Tinget beslutter at det blir nedsatt et utvalg som skal se nærmere på hva norsk fotball skal gjøre for å reagere på Qatars håndtering av menneskerettigheter i landet, herunder utrede, vurdere og innstille på hvilket virkemiddel norsk fotball skal ta i bruk for sin reaksjon.

Mars: Spillere og støtteapparat på Norges herrelandslag har et møte med generalsekretæren i Amnesty International Norge i forkant av VM-kvalifiseringskampene.

Mars: Det norske herrelandslaget markerer under de tre VM-kvalifiseringskampene (t-skjorter med påskriften «Human rights on and of the pitch»).

Mars: Trener for herrelandslaget og et par av spillerne har et møte med supportere i forkant av kampen mot Montenegro der de diskuterer spørsmålet om boikott.

2021

Mars: NFF arrangerer paneldebatt om VM i Qatar.

April: Det norske kvinnelandslaget markerer under privatlandskampene mot Belgia og Nederland.

April: NFF sender brev til FIFA med kritiske spørsmål vedrørende migrantarbeidernes arbeidsmiljø, kvinners rettigheter, redegjørelse for dødstallene som er gjengitt i The Guardian, pressefrihet, muligheten til å gjøre markeringer under mesterskapet og seksuelle minoriteters sikkerhet.

Mai: FIFA inviterer europeisk fotballforbund til et møte for å diskutere spørsmålene i brevene fra NFF og de andre de skandinaviske fotballforbundene. Amnesty International, BWI, ITUC og SC deltar på møtet.

Det faktum at norsk fotball avholder et ekstraordinært forbundsting for å se hvordan norsk fotball kan avhjelpe menneskerettsutfordringer i et annet land, viser med all tydelighet at det er et ønske om å gå i bresjen for økt internasjonalt samfunnsansvar. Et samlet fotball-Norge som utfordrer FIFA og myndighetene i Qatar, men også resten av idretts-Norge. Disse utfordringene er ikke unike for fotballen, og resten av idretten bør ta denne debatten like grundig som fotballen nå gjør, slik at vi sammen kan bli en sterkere påvirkningskraft.

Norsk fotball har et samfunnsansvar før, under og etter VM i Qatar. Men dette er et samfunnsansvar som også strekker seg langt ut over Qatar, både i tid og rom. Det er et signal ledelsen i norsk fotball må ta på alvor.

Utvalget ønsker alle delegatene et godt, ekstraordinært forbundsting.

10. Utvalgets medlemmer

Gina Barstad, supporterrepresentant

Tore-Christian Gjelsvik, styreleder NFF Hordaland/leder kretsledernes arbeidsutvalg

Pia Rudolfsson Goyer, menneskerettighetsjurist, tidligere seniorrådgiver i sekretariatet i etisk råd i Oljefondet

Erlend Hanstveit, leder av NISO

Cato Haug, styreleder Norsk Toppfotball (NTF)

Tom Høgli, toppklubbrepresentant

Hege Jørgensen, daglig leder Toppfotball Kvinner (TFK)

Steinar Krogstad, LO/Fellesforbundet, erfaring internasjonalt fagforeningsarbeid

Gro Langdalen, styreleder NFF Akershus

Kari Lindevik, styreleder Divisjonsforeningen (DF)

Sven Mollekleiv, utvalgsleder

Ole Kristian Sandvik, talsperson, Norsk Supporterallianse (NSA)

Kjersti Løken Stavrum, adm. direktør i Stiftelsen Tinius, samfunnsdebattant, tidligere leder av presseforbundet, styremedlem KFUM

Magnus Sverdrup, leder seksjon internasjonal avdeling, NIF

11. Utvalgets mandat

Utvalget skal utrede og vurdere hvilke virkemidler som er best egnet til å fremme menneskerettighetene i tilknytning til fotballarrangementer i land som bryter FN's konvensjoner om sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle menneskerettigheter. Virkemidler som må vurderes er tydelige krav til stater som søker arrangementer, boikottaksjoner, «on site»-markeringer og påvirkningsarbeid før, under og etter arrangementer. Vurderingene skal bygge på historiske erfaringer med ulike virkemidler.

Utvalget skal utrede og foreslå retningslinjer for hvordan NFF og hele norsk fotball gjennomfører all fotballaktivitet (klubb og landslag) ut fra en felles og forpliktende plattform om etterlevelse og styrking av menneskerettigheter. Utvalget skal utrede og anbefale hvordan NFF og norsk fotball, sammen med norske myndigheter og norsk idrett, skal ta en enda tydeligere rolle i kampen mot såkalt sportsvasking i idretten.

Med utgangspunkt i vurderingen av virkemidler skal utvalget foreslå tiltak for norsk fotball som er best egnet til å styrke arbeidet med å forbedre grunnleggende menneskerettigheter i Qatar. En eventuell boikottbeslutning av VM i Qatar antas å ha betydelige sportslige og økonomiske konsekvenser, både for landslagene (både A- og aldersbestemte), toppklubbene og breddeklubbene. Utvalget skal belyse konsekvensene.

12. Utvalgets møter i plenum

Utvalgsmøter:

1. 26.03.21 09:00-11:00
2. 07.04.21 09:00-11:00
3. 19.04.21 09:00-10:30
4. 27.04.21 20:00-22:00
5. 04.05.21 20:00-22:00
6. 10.05.21 09:00-11:00
7. 12.05.21 18:00-11:00
8. 14.05.21 11:00-12:30
9. 16.05.21 11:00-12:30
10. 18.05.21 09:00-09:30

Temamøter:

1. 09.04.21 09:00-10:45
2. 16.04.21 09:00-10:45
3. 23.04.21 09:00-11:00
4. 26.04.21 11:00-12:35
5. 28.04.21 09:00-10:00
6. 03.05.21 09:30-11:00
7. 11.05.21 11:00-12:00
8. 12.05.21 09:00-10:00

Gruppemøter:

Utvalget har også vært delt i tre grupper som har jobbet sammen for å innhente relevant informasjon om ulike tema. Disse har hatt en rekke gruppemøter.

Rapporter/kilder/intervjuliste

Aftenposten (2018, 17. august) Fotballpresidenten varsler nye Qatar-grep.

<https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/P9vbEb/fotballpresidenten-varsler-nye-qatar-grep>

Amnesty International (2020). Reality Check 2020: Countdown to the 2022 World Cup – Migrant Workers’ Rights in Qatar Research Qatar.

<https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2232972020ENGLISH.PDF>

BBC (2017, 26. juni). World Cup 2022: Claims of corruption in Qatar bid published in Germany.

<https://www.bbc.com/sport/football/40412928>

Business & Human Rights Resource Centre (2017, 2. Mai). Outcome of the OECD Guidelines Case brought by BWI on FIFA and Qatar: FIFA Accepts Responsibility.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/outcome-of-the-oecd-guidelines-case-brought-by-bwi-on-fifa-and-qatar-fifa-accepts-responsibility/>

Business & Human Rights Resource Centre (2020, 28. januar). FIFA issues joint World Cup 2022 sustainability strategy with host Qatar.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/fifa-issues-joint-world-cup-2022-sustainability-strategy-with-host-qatar/>

Business & Human Rights Resource Centre (2020, 23. februar). Qatar: Guardian investigation finds 6,500 migrant workers have died in World Cup host country since 2010; incl. comments from FIFA.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/qatar-guardian-investigation-finds-6500-migrant-workers-have-died-in-world-cup-host-country-since-2010/>

Business & Human Rights Resource Centre (2020, 1. september). Qatar: Campaigners & unions welcome “historic” labour laws that could end exploitative Kafala system.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/qatar-ends-requirement-for-migrant-workers-to-obtain-their-employers-permission-to-change-jobs-introduces-non-discriminatory-minimum-wage/>

Business & Human Rights Resource Centre (2020, 3. september). UN human rights experts welcome Qatar’s improvement of migrant rights.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/un-human-rights-experts-welcome-qatars-improvement-of-migrant-rights/>

Business & Human Rights Resource Centre (2021, 8. februar). Qatar: World Cup organisers sign MOU with human rights body to raise awareness of rights issues.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/qatar-world-cup-organisers-sign-mou-with-human-rights-body-to-raise-awareness-of-rights-issues/>

Business & Human Rights Resource Centre (2021, 25 mars). FIFA response to Amnesty International letter re action on human rights responsibilities in Qatar.

<https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/fifa-response-to-amnesty-international-letter-re-action-on-human-rights-responsibilities-in-qatar/>

BWI (2019). BWI Report on Qatar. Analysis and Recommendations. (Hentet 12. april 2021).

https://www.bwint.org/web/content/cms.media/2551/datas/BWI%20Qatar%20Report_EN.pdf

BWI (2019, 14. juni). BWI Legal Clinic: Report and Recommendations.

https://www.bwint.org/web/content/cms.media/1858/datas/BWI%20Legal%20Clinic%20REPORT_EN.pdf

BWI (2021, 7. april). BWI Progress Report from the Ground – On migrant construction workers situation in Qatar.

BWI (2021, mai). Dribble or Goal? Tracking the Score for the Decent Work Legacy in Qatar.

Centre for Sports and Human Rights (2018, 27. April). The Mega-Sporting Event Lifecycle - Embedding Human Rights from Vision to Legacy.
<https://www.sporhumanrights.org/library/the-mega-sporting-event-lifecycle-embedding-human-rights-from-vision-to-legacy/>

Conn, Davis (2017, 27. juni). Michael Garcia's Fifa report eases Russia and Qatar World Cup. The Guardian.
<https://www.theguardian.com/football/2017/jun/27/fifa-secret-report-world-cup-2022-leaked>

DBU (2016, desember). Report: Nordic Delegation Visit to Qatar 21-21 November 2016.

DBU (2019, januar). Report: Nordic Delegation Visit to Qatar 7-8 januar 2019.

DBU (2021). VM i Qatar. (Hentet 12. april 2021).
<https://www.dbu.dk/samfundsansvar/vm-i-qatar/>

Drabløs, Øystein Tronsli og Morten Langfeldt Dahlback (2021, 17. mars). Dette vet vi om dødstillene fra VM-forberedelsene i Qatar.
<https://www.faktisk.no/artikler/nkA/dette-vet-vi-om-dodstillene-fra-vm-forberedelsene-i-qatar>

FIFA (2010) 2011 FIFA World Cup. Bid Evaluation Report. (Hentet 14. april 2021).
<https://img.fifa.com/image/upload/fd4w8qgexnrqmquwsb7h.pdf>

FIFA (2017, 2. mai). FIFA welcomes outcome of NCP mediation process on workers' welfare in Qatar.
<https://www.fifa.com/who-we-are/news/fifa-welcomes-outcome-of-ncp-mediation-process-on-workers-welfare-in-q-2881935>

FIFA (2017, mai). FIFA's Human Rights Policy.
<https://img.fifa.com/image/upload/kr05dqyhwr1uhqy2lh6r.pdf>

FIFA (2017, november). Guide to the Bidding Process for the FIFA World Cup.
<https://img.fifa.com/image/upload/hgopypqftviladnm7q90.pdf>

FIFA (2018, februar). Bidding Nation Morocco. Human Rights Strategy in Connection with the 2026. FIFA World.
<https://img.fifa.com/image/upload/eujdlitnn7b5frcwobvv.pdf>

FIFA (2018, februar). Study on the Human Rights Situation in Morocco.
<https://img.fifa.com/image/upload/w4c2teiinm4ucgmik6qh.pdf>

FIFA (2018, 16. mars). Proposal for a United Human Rights Strategy.
<https://resources.fifa.com/image/upload/proposal-for-a-united-human-rights-strategy-united-2026-bid.pdf?cloudid=s2xnrvfjg9kp0zelhxnt>

FIFA (2018, mars). Independent Report Human rights in Canada, Mexico and the USA in the context of a potential FIFA 2026 World Cup competition.
<https://resources.fifa.com/image/upload/independent-human-rights-assessment-united-2026-bid.pdf?cloudid=ywklipdfwenjx8kwfunj>

FIFA (2018, april). Evaluation Report of the Human Rights Strategy Submitted by 2026 FIFA World Cup Bidders.
<https://img.fifa.com/image/upload/ipqfpksgjofqncmrnptg.pdf>

FIFA (2018, april). Evaluation Report of the Human Rights Strategy Submitted by 2026 FIFA World Cup Bidders.
<https://img.fifa.com/image/upload/tvla2wi13tskriql4cs.pdf>

FIFA (2018, 1. juni). 2026 FIFA World Cup: evaluation report published – bids submitted to FIFA Council.
<https://www.bsr.org/en/our-insights/news/bsr-helps-put-human-rights-on-agenda-at-fifa-world-cup>

FIFA (2018, August). FIFA Statutes.
<https://resources.fifa.com/image/upload/the-fifa-statutes-2018.pdf?cloudid=whhncbdzio03cuhmwfxa>

- FIFA (2019) Guide to the bidding process for FIFA Women's World Cup 2023. (Hentet 14. april 2021).
<https://resources.fifa.com/image/upload/guide-to-the-bidding-process-for-the-fifa-women-s-world-cup-2023tm.pdf?cloudid=gfuxttuixv3s10jvidbn>
- FIFA (2020, januar). Fourth report by independent FIFA Human Rights Advisory Board.
<https://www.fifa.com/who-we-are/news/fourth-report-by-independent-fifa-human-rights-advisory-board-published>
- FIFA (2020, 21. Oktober). FIFA World Cup Qatar 2022™ First Sustainability Progress Report
<https://resources.fifa.com/image/upload/fwc-2022-first-sustainability-progress-report.pdf?cloudid=qlsdbl7ipsax0ndjgyup>
- FIFA (2020, desember). FIFA World Cup Qatar 2022™ Sustainable Sourcing Code.
<https://resources.fifa.com/image/upload/q22-sustainable-sourcing-code.pdf?cloudid=gbxx1kg4mzujqb6qfcff>
- FIFA (2021, februar). Fifth Report by the FIFA Human Rights Advisory Board.
<https://img.fifa.com/image/upload/vforeieiz1fh06ld4a36.pdf>
- Garcia, Michael J. og Cornel Borbély (2017). Report on the Inquiry into the 2018/2022 FIFA World Cup Bidding Process.
<https://img.fifa.com/image/upload/wnr43dgn3yysafypuq8r.pdf>
- Harris, Rob (2018, april 17). Morocco World Cup bid masks homosexuality ban. AP News.
<https://apnews.com/article/99fa19f7a87c423e9610dc4f85e93687>
- Human Rights Watch (2017, 26 juli). Letter to FIFA Regarding Human Rights Requirements.
<https://www.hrw.org/news/2017/07/26/letter-fifa-regarding-human-rights-requirements>
- Human Rights Watch (2019, 27. november). China: FIFA Broke Own Rules for Club World Cup.
<https://www.hrw.org/news/2019/11/27/china-fifa-broke-own-rules-club-world-cup>
- Impactt (2020, februar). Annual External Compliance Report of the Supreme Committee for Delivery & Legacy's Workers' Welfare Standards Building a legacy: laying the foundations for lasting impact.
<https://impacttlimited.com/wp-content/uploads/2020/07/IMPA09-2020-Qatar-Annual-Reportv12-Digital.pdf>
- International Labour Organization (2018). Project Office for the State of Qatar. Expected outcomes.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/briefingnote/wcms_648005.pdf
(Hentet 12. april 2021)
- International Labour Organization (2020, 9. oktober). Progress report on the technical cooperation programme agreed between the Government of Qatar and the ILO.
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_757599.pdf
- International Labour Organization (2021). Overview of Qatar's achievements supported by the ILO (Hentet 12. april 2021)
https://www.ilo.org/beirut/projects/qatar-office/WCMS_760466/lang--en/index.htm
- Loland, Sigmund (2021). Store idrettsarrangement og menneskerettigheter; Begrensninger og muligheter. Grunnlagsrapport til Qatar-utvalget.
- Media Business Human Rights (2015, 13. oktober). Specific Instance regarding the Fédération Internationale de Football Association (FIFA) submitted by the Building and Wood Workers' International (BWI).
https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/documents/Swiss_NCP_-_Initial_Assessment_FIFA_13-10-2015.pdf
- NFF (2016, 20. april). Forbundsstyresak 71/16. Fotball-VM Qatar 2022. Hva er NFFs rolle med hensyn til menneskerettigheter og arbeidsforhold ved internasjonale mesterskap? Forslag til prosess.
- NFF (2016, september). Forbundsstyresak 162/15 Qatar og FIFA 2022 (innlegg Fani Misailidi, manager Public affairs i FIFA).

NFF (2021). Fotball-VM i Qatar 2022.

<https://www.fotball.no/fotballens-verdier/fotball-vm-i-qatar-2022/#Toppen>

OECD (2015, 28. mai). Fédération Internationale de Football Association (FIFA) and Building and Wood Workers' International (BWI).

<https://mneguidelines.oecd.org/database/instances/ch0013.htm>

Pattison, Pete og Niamh McIntyre (2021, 23. februar). Revealed: 6,500 migrant workers have died in Qatar since World Cup awarded. The Guardian

<https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/revealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022>

Saltbones, Fredrik (2015, 22. mai). Dette brevet viser Norges Qatar-bønn til FIFA-presidenten. Aftenposten.

<https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/dOJwpz/dette-brevet-viser-norges-qatar-boenn-til-fifa-presidenten>

Supreme Committee for Delivery & Legacy (2020, 21. januar). FIFA World Cup Qatar 2022™ Sustainability policy.

https://www.qatar2022.qa/sites/default/files/docs/FWC-2022-Sustainability-Policy_EN.pdf

Supreme Committee for Delivery & Legacy (2020, 21. januar). FIFA World Cup Qatar 2022™ Sustainability strategy.

<https://www.qatar2022.qa/sites/default/files/documents/FWC-2022-Sustainability-Strategy.pdf>

The Guardian (2014, 2. desember). Sepp Blatter: Qatar World Cup workers' welfare is not Fifa's responsibility.

<https://www.theguardian.com/football/2014/dec/02/sepp-blatter-fifa-responsibility-workers-qatar-world-cup>

The Guardian (2018, 2. juni) Fifa report favours North America's 2026 World Cup bid over 'high risk' Morocco.

<https://www.theguardian.com/football/2018/jun/02/fifa-2026-world-cup-report-north-america-morocco>

Thorkildsen, Glenn Frode (2013, 18. november). Fotballen kan ikke leve med dette. Aftenposten.

<https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/8m9xp1/fotballen-kan-ikke-leve-med-dette>

Worden, Minky (2019, 24. mai). FIFA Expansion Plan for 2022 World Cup Halted. Human Rights Watch.

<https://www.hrw.org/news/2019/05/24/fifa-expansion-plan-2022-world-cup-halted>

Aas, Odd Inge, Yasmin Sunde Hoel (2010, 2. desember). Semb er overrasket over VM-tildelingen. Aftenposten.

<https://www.aftenposten.no/sport/fotball/i/LA6qGV/semb-er-overrasket-over-vm-tildelingen>

Eksterne innledere på møter

- Alf Hansen (direktør, Utvikling & aktivitet NFF).
- Andreas Selliaas (freelance journalist, idrett og politikk)
- FIFA: Joyce Cook (Chief Education and Social Responsibility Officer), Nodar Akhalkatsi (Head of FIFA Member European Football Associations), Alessandro Gramaglia (Development Programmes Manager - Europe), Andreas Graf (Head of Human Rights & Anti-Discrimination).
- H.E. Hassan Al Thawadi (generalsekretær, Supreme Committee for Delivery & Legacy)
- Jens Frølich Holte (statssekretær, for Utenriksministeren)
- John Peder Egenæs (leder, Amnesty International Norge)
- Jørgen Hanson (CSR Manager, Norsk Hydro)
- Kai-Erik Aarstad (økonomidirektør/assisterende generalsekretær, NFF)
- Kjetil Siem (tidl. FIFA og tidl. generalsekretær NFF)
- Lise Klaveness (direktør, Toppfotball & landslag NFF)
- Maren Mjelde (landslagsspiller A-Kvinner)
- Max Tuñón (leder, ILO i Qatar)
- Trond H Glomnes Rudi (ministerråd, den norske ambassaden i Abu Dhabi)
- Per Ravn Omdal (Æresmedlem i NFF, tidligere president i NFF).
- Pål Bjerketvedt (generalsekretær, NFF)
- Sigmund Loland (professor, Idrettshøgskolen)
- Ståle Solbakken (landslagstrener A-Herrer)
- Terje Svendsen (president, NFF)
- William Rook (leder, Centre for Sports and Human Rights)